

ШЫҢ

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЫ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
ЯНВАРЬ
15
ПЯТНИЦА
№ 12 (4497).

Өртөө 20 көп.

БИСТИҢ ТӨРӨӨН ЧУРТУВУСТА (1 арын).
 ССРЭ-ниң хөй-ниити бөлүк ажылдакчыларын мөңгүн медальдар-биле шаңнаан (1 арын).
ЧЕР БОЛГАНДАН (1 арын).
 А. Төржү.—Партиястың айтышкыны—биске дайынчы программа (2 арын).
 А. Полянов.—Хоорайнык школаларында партия организацилары (2 арын).

М. Дамы.—Хову ажылдарына бүтүр белектер (2 арын).
 С. Серен.—Малчынар-биле харылааны күштедирер (3 арын).
 С. Сырат-оол.—Клуб өргөлөкчизиниң өткөдү (3 арын).
РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).
 П. Ушанов.—Хойларнык оодашкыны көздөдир (3 арын).

Б. Иванов.—Яктык бижиктиң реформасы (4 арын).
 Фашистиң өчкүч-чөптөөр—Аденуарнык политикамын уржуу (4 арын).
 Франциянык атомвуг бомбаны чакылдар дөң планнага уду (4 арын).
 Францияда болгаш Испанияда фашисти үлгедилер (4 арын).
«ШЫҢНЫҢ» ТЕНИ-БИЛЕ: К. Манжаров.—Арагалашкынын уржуу (4 арын).

ШКОЛА ДИРЕКТОРУ

— Бистиң директоруус элек, чымчак болгаш бидилиг организаци, мергежидиг база дуржулгалык эки-ле кижи—деп Туранның № 1 ортумак школаның директору Нина Васильевна Селинанык дугайында мында башкылар коллектив болаш ада-недер чоргаар чугаалажып турар. Анык салгачыларын өрөлдүр, кижиздер хүндүлүк, чагай херекке комунисг Н. В. Селина Тынанык школаларында 25 чыл дургузунда ажылдап, сөөлүгү каш чылдарда Туран школанын коллективин удурутуп, мында директорлап турар. Чуртка улус өрөдигезини системанын эде тургузар дугайында жөбөлүүн амдыроода ботгандырынык школанын башкылары оң чаныгы аай сырый каттышкан, деминг коллектив кылдыр тургузуп ап, чамында «Кызыл тараачы» колхоз-биле быжык харылааны тургузуп, эде тургузупчүк-биле холбашкан айтырларын чогадычык, бидик шиттирлер турар.

Оң түпнелин эде школа өрөдигезин тургузулгалык ажыл-агыйны облака бир-ле дугайында тургускан, школалар тараа болгаш ногаа, картофель культураларынын бидик дүжүдү өстүргөш, оон 62 муң ажыг рубльдиң ортугалык алган. Амгы үеде IX—X класстарынын өөреникчилери тускай мергежидиң чедиң алыр дээш даарынгалык, механизациянык хөй таламг билгилерин болгаш чолаачынык, электри механиканык херези шиттир-гөдди ап турарлар. Ушкү улудунда эгелеш IX класкылар мал ажылкыны үндөзгөткөн колхозтун ферманык өренип эгелөөрлер. Өөреникчилер күш-ажылчы чачыларын алыр эргежөк чугула материалдык базаны бо школада тургускан. Эң көз чүве школалар өртерменин үндөзгөткөн быжыг шиттирлер алычы, база өрөдигезини шынарын бедидери дээш демиселдиң калбарганы болур. Мычтанга анаа ийгилик улудунда өрөдигезини шынары 92 хуу болганын таварыла деп санап болбас.

Туран школанында өрөдигезин-кижиздигелгил ажылдык мычар таарымчалык тургустунганмын бир көз чылдаганы—оң директору Н. В. Селинанык бүтү таламг, организацик ажылдында дээрн тодагай-дыр. Школанын дирекция чери бүтү ажылдарын чорударда партия, профсоюзла болгаш хөй-ниити организациларына дайын турар. Чорудар кемчелерин партиянык, профсоюзла хуралдарына, башкылар чөвүделгине чугаалажып турар. Чижээ, чоокта чаа I—V болгаш IX класстарга чаа программа-биле ажылдык түнелин башкылар чөвүделгине чугаалашкан.

Кайда-ла школа директору күжө-вишкенин, организацик байдал-биле база чаа-чаа чогадыкчы бодалдарыг ажылдап турар болду, мында өрөдигезини шынары бидик, эде тургузушкун-биле холбашкан ажылдар чедишкенин шиттирлеттинип турары чугаажок. Области ыдыг директорлар (өргөлөкчизер) өвөш эвес. Оң чижөнгө Шагаан-Армын № 1, Кызылдың № 2 ортумак школаларынын директорлары Мареева, Х. Алдын-оол болгаш оонда эскелерин таарыштырып болур.

Ыдыг болза-да чамдык школа директорлары башкылар коллектив

ин сырый каттыштырбайн, илдеп-кей чок ажылдар болгаш оон туржук совет башкынык бидик алын бужартадып арагалаар, аморалдыг үлгедилер кылдыр ийи-чангыс таарылгалар бар. Чижээ, Хову-Аксы ортумак школаның директору турган Мухамед Гареев арагалаар, чурум үрөш ажылдында дүжүргөш. Чөөн-Хемчик районун «Искра» колхозка ортумак школаның директору турган Комбуу арагалаар, ажыла харыс-салга чок, ажы-чаны төлөтпг эвес дээш ажылдында дүжүргөш. А уда-ваанда оңу дээди эртемниг, анык кижиз этинип алыр бөрү дээш Чадананык № 1 ортумак школага директорладып каан. Мычтанга ол ам-даа арагалаарын үргүчүдөшкөн.

Канзыг-бир чамыгн кылгаш, бүрүзүп партиянык жөү-биле этинип алгаш, чөвүчү херез дээш бараан болгучу кадрларын чөй хүндүлөөрдө, анаа бүрүзүр-даа дээрн чери бидилгилер. Мычазажок Комбуу мыкаш кижизер школаны эде организациастаарынык амгы үезинде ол нарын болгаш харыссалгалык ажылды удурутуп шыдарык бө калдыгы деп айтырдыгы Чөөн-Хемчиктиң рай-күсүкөмү, хамкытың мурунда районо хандыр бодаар ужурап турган.

«Хандыр дугайында, оларны шынаарыштыр тургузар, кижиздер болгаш мергежидиг ажылдар дугайында айтырар—бистиң бүтү ажылдыктык чөй айтырдык болуп турар. Бидик ол эң чугула ажыл-херекти чамык черида болгачок шып эвес күрүк таварышкылап турар»—деп СЭКП ТК-нын декабрь Пленумунга чугаалык СЭП Төп Комитетинин Бирги секретары эш Н. С. Хрушев айтыркан.

Школа директору кадрлар-биле ажылдык Бай-Тайга районда чогууна шак мычар таарымча чок шиттирлериниң фактылары мурунда-даа турган, ам-даа үргүчүдөшкөн. Башкынык тускай өртеми чок кижилерин бөш ортумак школа директорунга томбулар чоруктар анаа туралы болгаш анык кадрларын ажыла быжылдар, кижиздер ажылдык партиянык байдал-биле көрө-буй, жөү барымдалашкыны болдуруп турар.

Чижээ, эртен өрөдигези чамында Красноярсктиң башкы институтун дооскан, Төли ортумак школанын директору Онуор-оолду райкүсүкөм дөрт ай бөш чөптөндө ажылдында дүжүргөш, арагалаар, чурум үрөш, партиядан үндүрткен Далай-оолду оон орунга томбулап турганын канчал чөптүг деп санаарык? Ужурунда болза райкүсүкөм болгаш партия райкому чаа ажылдап эгелеш ол анык директорун ажылдык хүн бүрү дуза көргүзүп, оңу деткир тургузар.

Школа директорунун ажылы хөй таламг, озагай байдалдык база нарын бөдөр берге. Илангыя школаны эде тургузуп турар амгы үеде школа директорларына кызымаккай, шудургу, бидилиг, организацик болгаш башкылар билин бидик, дуржулгалык кижилерин киргез турар херек. Эң кол чүве болза чер-чере партия, совет болгаш улус өрөдигезиниң органыры ол ажылга кижилерин шын шилип алырчы-че, оларны чер-чере таарыштыр тургузарык болгаш кижиздигелгиче хүн-бүртүң өчкөнгөйни са-лыры болур ужурап.

БИСТИҢ ТӨРӨӨН ЧУРТУВУСТА

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунда

Иркутскин сүт күжү-биле ажылдар электри станцияны тударына болгаш оңу бүтүп күчүге ажылдады, ажылдакта киреринге чедиң алган чедишкенири дөш Анкара хемде Иркутскин сүт күжү-биле ажылдар электри станцияны тудуунга эң шыгараан 349 ажылчыныры, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан хаакчылары ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму ССРЭ-ниң өрденери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Ленин өрдени-биле шаңнатканнар болза: «спецгидроэнергомотаж» трезиниң слесарь-эптектичи Е. Н. Алшин, ажылчынар бригадир

Н. М. Бароев, арматурщиктер бригадир П. А. Деменчук, «Гидроэлектромонтаж» трезиниң электромонтаж бригадир Т. М. Ждан, экскаватор машинни А. К. Кирштейн, гидроэлектростанциянык тулуг эргөлөкчизиниң начальниги Т. Ф. Лепендин, автокраннык машинни В. А. Литвинцева, чолаачы В. П. Полбишин, чолаачы К. И. Середкин, бетонщик М. Я. Сергачева, экскаватор машинни Н. Н. Сизых, Иркутск ГЭС-тиң тулуг эргөлөкчизиниң начальниги оралгачы И. Т. Смертев, Иркутск ГЭС төлөвдиги кол инженер Г. Б. Суханов, тулуг участугунун начальниги Л. Т. Тарасенко

болгаш электромонтажиктер бригадир А. Г. Ткач.
 Күш-ажылчы Кызыл Тук өрдени-биле 38, «Хүндүлелиң Демдөө» өрден-биле—86, «Күш-ажылчы мадырыг чорук дээш» деп медаль-биле—109 болгаш «Күш-ажылчы шыгараал дээш» деп медаль-биле—101 кижиз шаңаткан.
 Анкара хемде Иркутск ГЭС-ти тударына чедиң алган шыгараантай чедишкенири болгаш күш-ажылдык чаа депшигелгил аргаларын илгеритергени дөш эштер А. Е. Болкин, Н. А. Кузнецова, В. А. Саламатинге болгаш Н. И. Шенгеге Социалистиг Күш-ажылдык Мадыры атты тыгызган.

Казах ССР-ниң 40 чыл оюнга

АЛМА-АТА. (СЭТА). Казах күрөм үндүрер чер «Казахстаның социализмниң чөй чөйүрү» деп аттыг номуна парлар үндүргөн, ол номуна республиканың бойду байлактарынык, экономикасынык болгаш культурасынык дугайында чугаалап турар. Ук ном болза, республиканың улуг-улу улутур болгаш культура төптери-биле, культураны камгаладык болгаш тураскаалдык черлеринде, Казахстанга совет эрге-чачырганы доктадып тургузары дээш ажылчы чоннарык мадырыг делмисел-биле холбашкан төөгүлүк черлер-биле номчукуларын таныштырар.

Республиканың 40 чыл оюнга

холбаштыр Казах күрөм үндүрер чер хөй сангыч номнарын, брошюраларын, альбомнарын парлар үндүрүп турар. «В. И. Ленин Ортаақы Азия болгаш Казахстан дугайында», «В. И. Ленин социалистиг идеология болгаш культура дугайында», «В. И. Ленин дугайында сактымышкылар»—деп чогаалдар хөй тиражыг кылдыр парлаттынып үнер. Октябрьниң социалистиг Улуг революциянык болгаш хамааты да-ийиниң киржичилериниң сактымышкынырыны «Казахстан революциянык одунда» деп чындзы, «Чагалаар болгаш документтер» деп чындзы болгаш эске-даа номнар ном үндүрер черниң планында киртинген.

«Казахстаның Компартиясы санчургайларда», «Казахстаның Коммунистиг партиясынык төөгүзүң өчкөрткери», «Казахстаның Коммунистиг партиясы улутурну хөгжүдери дээш демиселде» деп номнарын парлар үндүреринге белектер турар, анык эртемденер А. Акметов, А. Байшин, А. Рахимов «Казахстаның ажылчы агызынык алдарлыг оруу» деп ному, төөгү эртемпериниң доктору А. Турсунбаев Казахстаның колхозчу тараачынырыны дугайында чогаалды бижип турар. «Казахстаның Октябрь-биле төртүткөн интеллигенциясы» деп ному бижирин Ж. Кадагусов доозуп турар.

Ындыг фермалар ажил-агый бүрүзүңгө херектиг

Чаа инек кажаамы дыка дүргөн туттунуу турар: черке кийр хөмдүңгөн бетон азы тууйбу адагаштар аразында хөс черлерин кулузун азы саман плиткалар-биле, оон туржук шарыглыг сипен-биле дуй каап каарга хана белең болу бөр. Ындыг ферманың дөвөйр шынаын чинге демир-бетон конструкциялардан чып элөөр болгаш шифер-биле дугаар. Шаламын база кырау оптик кылдыр туткан. Ол улуг цемент дөспи хевирлиг. Оңу төрө холумактыг эдек болгаш саваз дөжөк-биле додуруп алыр. Ол хөй айлар иштинде солуттунмас дөжөк малга чылы чыдын болуп турар. Ындыг шала оон-биле кады эдек шыгжаар чер болуп база болур. Ферманың иштин чыл дургузунда бир-ийи катап трактор-биле аштар. Ындыг важага оон иштин аштар болгаш

каналзация чорудар нарын тургузулгалар херек чок апаар. Мал мылг фермага баг чок турар, мал дуа үнүп кирип турар шөлүгүштер чогуунда сөлөс оваларык, саралыг сипенерке болгаш сүт ижер ботгачаларже хөстүг үнүп, кирип турар. Инектерин саалдазын тускай дерип кылган залга чоруктар.

Мындыг хевирлиг кажаалар Ставропольда—№ 25 Партияг совхозта болгаш «Россия» колхозта, Украинада—«Провальский» совхозта болгаш Ватулин аттыг колхозта туттунган болгаш ол кажаалар боттарын бадтыккан. Ындыг кажааларны тудары малды турум азыраар анаа фермаларга бодаларга 30—40 хуучик өрөгтик, а малды азыраар ажаар талазы-биле күш-ажыл чарыгдалы ийи катап кызырып турар. Оон ангыда ол кажааларга

малга таарымчалыг корум-чурум тургустунуп турар, эдек эки мөөң-неттерин болгаш камгалаттынар. Малды багласа ийи азыраарына таарыштыр көргөн чаа фермаларнык төлөвдигин мал ажылдыг мураачы ажыл-агыйларынык дуржулгалык үндөзгөткөн улутур бажынарны болгаш кедээ ажыл-агый тулугларын төлөвилээр талазы-биле бүтү-эвилелин күрөш институту ажылдап кылган. 100, 200 болгаш 400 баш мынмыстыг бодал малга фермалар тударынык болгаш дерип кызырынын, планнаарынык чаныгы аай хевирлиг төлөвилерин төлөвилерин болгаш сумелерин институт ажылдап кылган.

1960 жылда чүс-чүтү ындыг кандалыг фермалар чуртун муруну чөй-чүк болгаш төп районнарынык ажыл-агыйларына туттунган турар. (СЭТА).

ССРЭ-ниң хөй-ниити бөлүк ажылдакчыларын мөңгүн медальдар-биле шаңнааны

ССРЭ-ниң хөй-ниити бөлүк ажылдакчыларына Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүделгенин дипломнарын болгаш Чөвүделгенин даргазы Н. Н. Романов, «Правда» солунуң кол редактору П. А. Сатюков болгаш эскелер-даа бар. Ол бидик шаңнааларны олар Тайбынның болгаш улустар аразында найыралды быжылдарынык херези-ге шыгараантай салымшыкын дээш

Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүделгени шиттирери-биле алганнар. Дипломнарын болгаш медальдарны тыгызтыпшаан, Тайбың камгалалыны Совет комитетиниң даргазы Н. С. Тихонов үр-чүңдигиң ажыл-чорудулгалык чаа-чаа чедишкени-нерлиг болурун шаңатканнарга күзөөн. (СЭТА).

Тихорепинниң быштак шыгжаар чериниң тудуунун баштайгы ээлчө доозулган. Кол бажында оң дөрт камерлер—соодукчулар тургустунган. Оларга бүдүн чартык муна тонна азы-бүтү быштактар болгаш үчүс тонна ах саржа кадалгалыктын шыгартынар. Ол болза Кубанда быштак шыгжаар эң улуг чер болур.

Краснодар край «МИ-4» дээр вертолетер Сочи хоорайдан 25 километрге черде турар Ажек деп дагыл суурге жуудушкунун эгелеш. Бо аразында ук чериниң чурттакчылары даг оруктары-биле 5—6 шак чораш хоорайга черел турган болза, ам вертолет оларны курорттан хоорайга чүгө чеди минута дургузунда чеди-рет.

Чурукта: колхозчу Е. М. Хандаженова (солгай талазында) болгаш оон уруу Анна олар Ажектен Социг оларны чедирап кааны дээш жуудушкуну Э. Р. Коженикова өөрү четтиргенин илгерил турлар. Фото И. Григорьевтиң СЭТА-нык фотохроиказы.

30 инектерге таарыштырган саалда агрегады

ВЫСОКОПОЛЬЕ. (Херсон область). (СЭТА). «Заря» колхозтун рационализаторлары кижү чорур саалда агрегадын чогаалдып кылган. Оң дузазы-биле чаныгы саалчы хары улуг 30 инектерин саап болур. Агрегаттың конструкциясы аажок бөдүүн: дөрт дугуйлуг тергеигеш кырында дөрбөлчин ийи мышта вакуум-аппаратты болгаш электромотору быжылган каан. Тергенин ийи талазында дөрбөлчин мыштарын дугаар коолайлардан саалда өөдрө-ларинче улаан 15 үттерлиг. Мотору четкиге ажылдарына херезгелээр 50 метр электросабель-биле агрегат хандырттыган.

Чарыгдалар хөй эвес, а оон алдынар ажык улуг. Инек кажаамынык төп оруун дугаар бир бөлүк инектерден эске бөлүк инектерже установканы чылы ийи турган чаныгы саалчы бир шак дургузунда 120 инектерин саап турар. Бо чаа чүтүлүк фермазында саалчыларын салын ийи катап кызырган болгаш бир центнер сүттүн боот-үезини 30—40 хуу чыгедир арганы колхозка берген. Чаа саалда агрегадын малдык чайгы лагер ажааладымын үезинде база ажылдап болур. Мындыг агрегаттары райондук эске-даа колхозтарынык фермаларында база өшпөт кылып турар.

Колхозтарга болгаш совхозтарга амыглар көмүп чорур электри станция

РИГА. (СЭТА). Риганың дизель тулуг заводунуң конструкторлар коллективин 8 киловатт күчүлүг көжүп чорур электри станцияны ажылдап кылган. Ол станция колхозтарга болгаш совхозтарга ажылдагынар кылдыр көрдүнгөн. Оң ажылдап үндүрер электрэнергияны чырыдылгалык болгаш мал ажылыны фермаларында хөй күш үнер чорудулгаларын механизастаарына ажылдагынган туруп болур. Мал

одаларына ук станция инектер саар болгаш хойлар кыргыч апараттары ажылдадып шыдар. Көжүп чорур электри станциянык деңизин 350 килограмм. Дизельдиң мотор хөй эвес сангы суук оттулар чүдүлү херезгелээр. Станциянык калдык-даа тулуг объектинге белең чедирип болур болганда хөй сангыг улазынар дугайында сагыш салган херез чок.

ЧЕР БОЛГАНДА

Тихорепинниң быштак шыгжаар чериниң тудуунун баштайгы ээлчө доозулган. Кол бажында оң дөрт камерлер—соодукчулар тургустунган. Оларга бүдүн чартык муна тонна азы-бүтү быштактар болгаш үчүс тонна ах саржа кадалгалыктын шыгартынар. Ол болза Кубанда быштак шыгжаар эң улуг чер болур.

Ярославль областың чурукчуларынык чогаалдарынык делгезин Ярославльда ажыттыган. Беш залтунга. Төөгү бижимелдерин, сипилдигени, скульптураны делгезин, областың бүүдүргелериниң болгаш колхозтарынык дөре кижилериниң алган хөй портреттерин база делгеп көргүсөң.

Көдө ажыл-агый техникамын бирги область ярмарказы Гроднода ажыттыган. Оң-биле холбаштыр хөй-ийи көдө ажыл-агый артефелериниң төлөлекчилери, трактор бригадаларынык бригадирлерин, колхозтарнык агрономнары, зоотехниктери болгаш механиктери, совхозтар болгаш СТС-тер директорлары, а ол мыкаш машиналар салдып алыры-биле көрөлөр чарар дөш Гомель, Минск, Могилевск, Брест болгаш Белоруссиянык эске-даа областарында келгилеш төлөлекчилер Гроднода келгенер.

Коростеньде, «Октябрьская кузница» деп заводта (Житомир область) «Д—437» деп маркалыг чер казар чаа машинамы—чаныгы эвектиг грейдер-элеваторну чогаалдып тургускан. Ол грейдер амгы ийи эвектиг «Д—192» деп грейдерден ийи тонна чик, бүүдүрүчүлүү 25 хуу бидик болуп турар. Чаа машина бир шак иштинде 500 кубометр довуракты үндүрер. Оңу чаңгыс кижиз башкаар.

Сонгу Доннуң, Луганск областың хикмители аммак салгыраын бүүдөр талазы-биле чеди чылдык онаалдазын бир чыл эрте күүсөдөр, ол үе иштинде чөмичдилегер бүүдүрүп үндүрерин үш чартык катаптан хөй кылдыр көздөдирин шиттирээнер.

(СЭТА).

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунда

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделгенин клирип келгенин бугулар ССРЭ-ниң Иштик херектер министрствөрүн дүжүргөн болгаш оң

ажыл-хүдөөлгелерин эвиледешкен республикаларыны Иштик херектер министрствөларына дамчыдып берген.

Бирма Эвилелиниң элчини У Чинни Н. С. Хрушевтен хүлээп алганы

Январьның 12-де ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүделгенин Даргазы Н. С. Хрушев Бирма Эвилелиниң ССРЭ-де элчини У Чинни хүлээп алган, оон-биле бесөдө кылган.

Н. С. Хрушевка элчин дамчыдып берген. Н. С. Хрушев хүндүлөп чалааны дээш чүрөктиң ханызында өөрүп четтирген болгаш ол чалапта бугулар чеди бөзүңгө иделгени илгертикен.

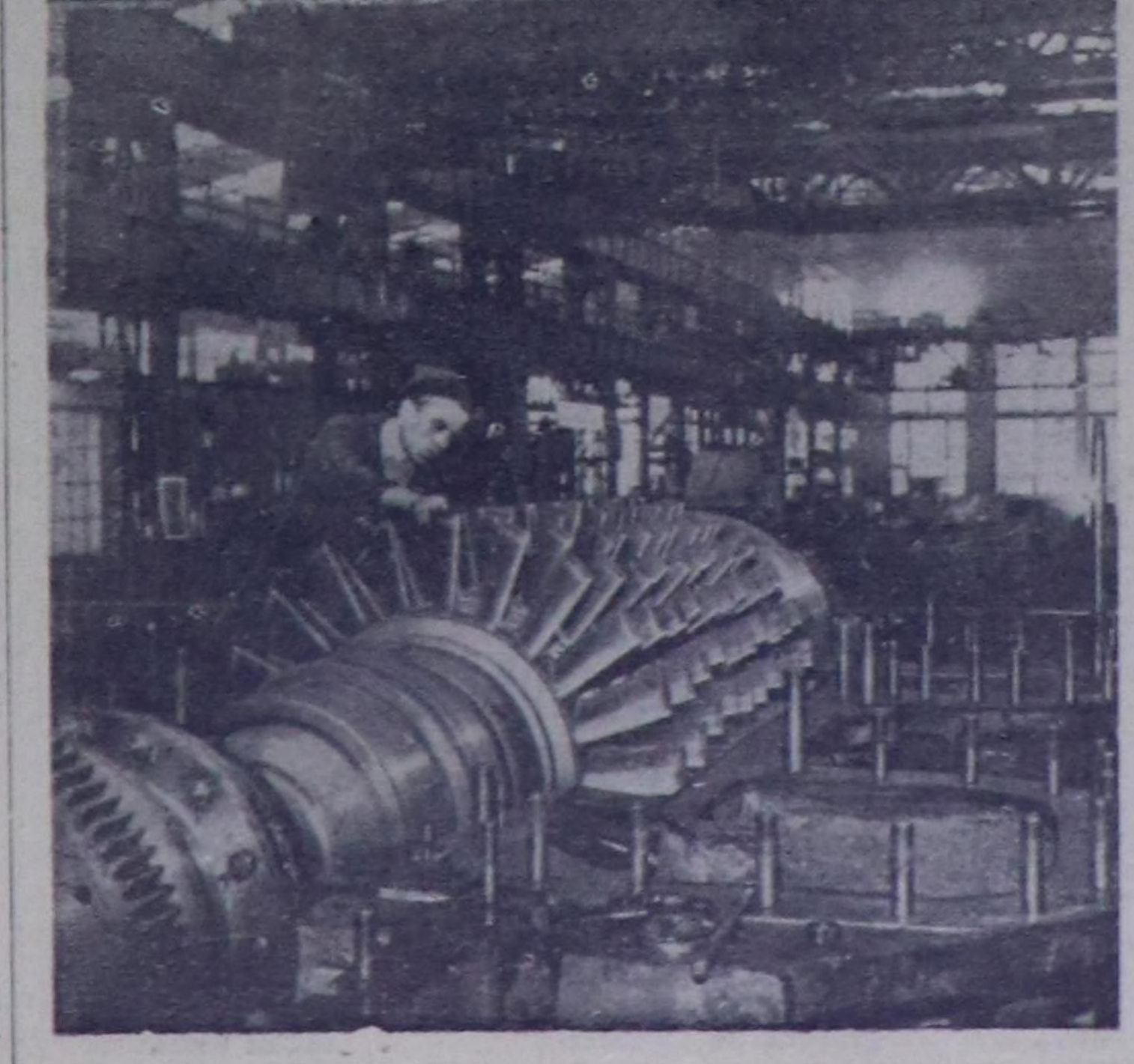
Индонезияга баарынык үезинде Бирмага келгилеш дугайында Бирма Эвилелиниң чалаанын чалагалык

Бесөдөгү ССРЭ-ниң даштыкы херектер Министриниң оралакчызы Г. М. Пушкин олуршкан.

Н. С. Хрушев Афганистанга Индонезиядан эеп кел чораш баар

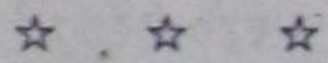
Афганистаннык хааны Мындаагылар Мухаммед Захир шах болгаш афгани чалак Н. С. Хрушевту Индонезиядан эеп кел чораш бо

чылдык февраль айда Афганистанга келгилеш чалаан. Н. С. Хрушев ол чалаашкыны өөрүп четтиришкени-биле хүлээп алган.

Ленинград. Демир заводунун бус-турбина цегинде секунда дургузунда 60 кубометр агаарын үрдүрер бүүдүрүчүлүк компрессоруну айнаалдазы доозулган. Чурукта: эптеки-слесарь Н. А. Комаров ханалда соонда компрессорну көрүп тур. Фото А. Михайловтуу. СЭТА-нык фотохроиказы.

ПАРТИЯВЫСТЫҢ АЙТЫШКЫНЫ — БИСКЕ ДАИЫНЧЫ ПРОГРАММА

Тожунун малчыннарында

Тожу районундун муракчы малчыннарынын чөвүлөсү хуралы 1959 аял-агый чылымда түнелин үндүргөн болгаш чеди чылдык ийги чылымда улуг орундаларын салган. СЭКП ТК-нын декабрь Пленумунун шийттирлерин малчыннар бедик көдүрүшкүн-биле уткаан болгаш ону амдыралга боттандыры-биле ажал-деректи чаам-биле башкарып өтөлөз.

Тожу районундун аял-агый чылымда болуу — аң, балык ажылы болуу. Моон-биле чергелештир колхозтар ийгилик мал ажылын хөгжүдөрүнө кичөөгөйин салган. Эрткен каш чылдардын мурнууда малдын баш саны дыка өвөш, продукцияду куду турган. 1954 чылда ийи колхоз мал ажылында чүтлө 242 муң рубль орундалган болза, 1958 чылда 1 миллион 145 муң, а чүтлө 1959 чылдын тос айларынын дүргүзүндө «Совет Тыва» колхоз 940 муң, «Май 1-ин» артель 675 муң рубль орундалган.

Эрткен чылым малдын баш саны өздөлөтү болган, малгыны ийинин саны 5330 баш четкен. Аял-агыйлар малдын узаксыз экинжерге хемчеглерин чорудуп келген. Эрт турары 1959 чылда оң мурнууда чылдымдан дыка көвүдөз, районундун ийи артели эрткен чылым күрүнөгө 204 тонна сүтү саткан, күрүнөгө дук садарынын планын 126 хуу күткөткөн. Мурнууда ыраккы Бүдүгөн, Хан-Сыра тайгаларын ордуртуп эрттип, көчүп чораян араатар колхозчу чагай амдыралга кирген, чүтлө ийлерин өзөс, харым ийининин чүтүн-чүтүн малдарынын баш санын өстүрүп, продукциян күвүдөдир турар апарган.

«Совет Тыва» колхозтун саанчызы Б. Хувааса «бир инектен 1538 кг, Б. Куку — 1431 кг сүтү 1959 чылда саап алган, райондун колхозтарынын дээр саанчыларынын одурууда кирген. Бо колхозтун хойжуу К. Шамит 100 хойдан-на 130 хураганым, бир хойдан 2,5 кг дүктү кыргып алган. Оон алгыда Иви ажаакчызы Б. Ханды, ийек кадарчызы К. Хогбагар, бызаа ажаакчызы С. Сотта тус-тус оонашкан ажыдарына кончуп кымык болуп турар.

«Май 1-ин» колхозтун саанчызы К. Дамдылаа 1960 чылда ийек саанымдан 1700 кг, К. Фиежик, А. Бичен болгаш оон-даа өскө саанчылар бир инектен-не 1500 кг сүтү саап аларын хүлөткөннөр. Ол ышкыш «Совет Тыва» колхозтун саанчылары сүт саалдыны көвүдөдир талазы-биле чаа хүлөткөни база алган.

Райондун малчыннары 1960 чылда ийининин малынын баш санын өстүрүрүнүн планын ажык күвүдөдир, продуктунун көвүдөдир, малдын каш төзүн бүрүн камгалап алыр талазы-биле социалистик хүлөткөни алган. Колхозтар чеди чылдык ийги чылымда өйт, сүт, дук бүдүрерин көвүдөдир, ийек бүрүздөн ортума-биле 1400 кг сүтү саар, бир хойдан 2 кг дүктү кыргып болгаш күрүнөгө өйт, сүт, дук дужаарынын планын хуусаа бетинде күвүдөдир деп улуг орундалганын салып турар.

Моон-биле чергелештир мал ажылында четкестерин чаалдырынын шыгым хемчеглерин алары чутула. Малдын ажалгазын улам экинжердин тургаш, оон-биле чергелештир мал зарымы бодурбаам-биле

баш бурунгаар чогуур хемчеглерин алган турар. «Совет Тыва» колхозтун Таңмалыкта, «Май Бирин» артелидин Куштукта ийек кажалдарынын ишти соок болгаш доң. Кажалдар адаанга төгөр өдөк чедишпес. Фермаларга ийи айдап өвөш өвөс үенин иштинде мал чегиниң курлавырын тургузар дөң орунда күвүдөдир турар.

Малчыннарын аразында чамдык кижилер кандыг-бир аар-саар ажыларды боттары кылып алыр арта бар турбузе, күвүдөдир турар. Фермаларынын чамдык ажылдакчыларынын чурталга бажыннары экин септеттинмөөн. Кызыл бұлдунар организастаттынмаан, культура оюн-нарынын хемчеглерин, радиоприемниктер четкелестинмейн турар. Көсү агитацияны непередиринче сагыш салбаан.

Партия өгө организасталары, баштаар черлер фермаларга кижин экинжеринин доктаамал баарын, ынаар садгын, кино, концерт көргүзүлгелерин организастаары улуг күвөчүг. Чаа аял-агый чылымда мал фермаларына чаа чурталга бажыннары немей, кол фермаларга чунар бажыннары, дөбө бижынар черлерин, кызыл бұлдунарны тудурунун сорулганын колхозтарынын мурнууда салдынып турар.

А. ТОРЖУ.

Хойжунун көргүзүлгелери

Кан-Хем районун «Совет Тыва» колхозунун хойжуу И. Хажыкы 5 чыл дүргүзүндө хойну чагыс-даа башты хорамчага таварыштырайып, экин ажаап келген. Эрткен чылым чүс хойдан-на чүс хураганым, улуг хой бурзуудан 3,5 кг дүктү ол алган. Оон ажалгазында хойнун күш-деңгели ортумактан өрү семис.

Кыштагда 500 кой кирер кажаанын ол экин септөөн, хураганым адаанга төгөр 1 тонна ажы кургак өдөк, немедөк чөм, 10 тонна ситен бар. Хойжу оларларын план боттуура ажылап, хойну хур кыш ажырап дөң орадажып турар.

С. ДОНЗУМ.

Чаагай түнелдер дээш

Чөөн-Хемчик районундун Ленин атындагы аял-агый артелинин малчыннары СЭКП Төп Комитетинин декабрь Пленумунундун көдө аял-агыйн улам ийи хөгжүдөр дугайында үндүргөн доктаамал бүтү совет кижилер-биле бир дөмөй депки, чеди чылдык ийги чылымнын ооналгаларын хуусаа бетинде күвүдөдир дөң бедиткен хүлөткөдирин ап турарлар.

1959 чылда бөдүңү коданында чүс баш-хой бурзуудан 132 хураганым, бир хойдан-на 3 кг дүктү алган эш М. Сусүбейиниң чуталааны:

— Совет улус Коммунисттик партиянын шийттирлерин болгаш кыргыздарын амдыралга боттандырына чачыккан. СЭКП ТК-нын декабрь Пленумунун шийттирлерин — аял-чорудууганын дайынчы программаны. Ону ханкызы-биле өөренишпаан, чедишкенин боттандырамын аял-иши бүрүзүнүң ыдыгыт хүлөткөдир. Кижин бүрүзү улам бедик түнелдер дээш сөзүн өзөдөр ужурут. Мал — чурттуу байлаа, чуртталга-амдыралдык чөтө. Оон баш санын өстүрерин, продуктунун бедидерин партия бистерин кыгырып, аял-ише улам хей-аут кирип турар. Эйти; сүтү, дүктү,

М. СЕВЕН.

УЛЕТПҮР — НӨДЗ АЖЫЛ-АГЫГА

Красноярскиндин комбайннар бөдүрер заводунда чаа ийи хөвириниң рамаларын чөгөдөйп кылган, оларын дүзүз-биле «СК-3» деп бөдү чорутуу комбайнын бүтү чылдык дүргүзүндө ажылап болуу (моон мурнууда оу 1 — 1,5 ай иштинде ажылап турган).

Малыг-ла ийин өзөс хемчеглерин дүзүз-биле комбайнын бөдү чорутуу шасси кылдыр өдө чөтөсөп ап болуу. Мотору, мурнуу болгаш оонгу өзөктерин, белдин кудар бакты болгаш чолчак олурар шалду комбайнын дөң-рамзынга тургускулартарга шасси болу бээр, ычангаш аял-бүрү чөтөктер-биле ону ажылап болуу. Бир өвөс ол дөң-рамага чогуру кузов салгытар болза, оортан бөдү дужурер авто-мобль (самосвал) база болу бээр.

Чурукта: бөдү чорутуу шасси. СЭТА-нын фотохроникасы.

Пөстөрн хөйну бөдүрүп турар

Москва. Торгу артырыгында болгаш бөдүрү каастаарынын Шербаков атыг комбинатынын пөстөрү болза, пөс уагытунун улам ийи сайырадыр талазы-биле хемчегер дугайында СЭКП ТК-нын болгаш СССР-нин Министрлер Чөвүдөдиринин үндүргөн доктаамал ханын кылдыр 1960 чылда продукциянын ассортиментин экинжерге болгаш санын көвүдөдир деп планнан турарлар.

Яны-бүрү хөдөрлөгү пөстөрн бөдүрүп үндүрерин 1960 чылда миллион метр чедирген турар. Көжө кедер платкелер даараар пөстөр бөдүрерин бөдүрүлгө барык дөң катап хөй болдулар. Капрон узаксыздын кылыр хөйленер даараарында пөстөр бөдүрерин база көвүдөдир. Синтетиктиң водокводан чараш болгаш чик кылымал алгыларын бөдүрерин бөдүрүлгө бо чылым өгөлөз.

Чурукта: чыл нормазындан ажыр, торгу кылыр 25 тонна материалды бөдүрүп үндүргөн муракчы ажылчын Валентина Аванкина.

СЭТА-нын фотохроникасы.

Колхозта агитпункт

Бай-Тайга районун «Мурнакчы» колхозунун партия организасталарынын чанында агитпункт (өргөлекчи О. Ч. Өзөй-оол) партиянын болгаш чакаткы хүлөзөп ап турар шийттирлерин аялчы чоннарын ортузунга тайылбырап таныштырар талазы-биле багай өвөс ажылап турар.

Ажылдап кылган план бөдүрүр колхоз бөдүрүлгезинин муракчы кижилери-биле ужуражышынын хурадаларын, айтырылгар болгаш харымалар келгелерин эрттирп, лекцияларын номчуп турар. Агитпункт

ХОВУ АЖЫЛДАРЫНГА БҮРҮН БЕЛЕТКЕНИР

Бистин партиянын Төп Комитетинин декабрь Пленумунун шийттирлерин танышкып, бистин колхозчу механизаторларымыс, тараа-жыларын ош шийттирлерин ийи-биле хүлөзөп ап, ону амдыралга чедишкенин боттандырынын хүлөткөдир.

Часкы хову ажылын өң кыса хуусаада чорудары ханкымык белеткениринден хамааржы. Ичангаш бисте тарылгага белетке багай өвөс чоруттунуп турар. Тараа культураларынын шөлү колхозка бо чылым 3000 ажыг гектар азы 1959 чылдазындан 900 ажыг гектар хөй кылдыр калбар. Часкы чылымда 2300 гектар, оон иштинде 1300 гектар кур чер белеткенин. Колхозчу тараажылар, механизаторлар тараа культураларынын 393 тонна ортуту уренин ургаш, чажыда шааннарынга чедирген. Ол ышкыш 55 тонна картофель уренин база белеткенин.

Тракторларын, көдө аял-агыйн чүтлөдө машиналарын септөөр мастеркага биске чок турган. Механизаторлар 1959 чылдык күзүндө мастеркааны боттарынын күжү-биле тудуп аларын дугурушкан, ажылдап кирген-биле мастеркаа кыса хуусаада туттунуп, ажылап кирген.

— Силерин шудургу аял-агыйнарынын түнелинде көдө аял-агый техникамыс септөөр мастеркаалык болганымыска силерге өөрүп четтиргеними, илереттим. Тракторларын болгаш кожуда машиналарын кыса хуусаада септөө доозарын баштаар черин мурнууда илгериледим — деп, колхоз дарга-

Чүглө чагыс айда безин

Өвүр районун «Торгалыг» көдө аял-агый артелинин кижигү Т. Чалым анын ажылынга мергелдиг. Ортоктугү түрмөк аң, кыштарын чыл-чылда хөйү алурун, колхозунга өвөш өвөс орулганы ол кирип турар.

1959 чылдын чүтлө декабрьда Чалым 213 торлаа, 30 ажыг кодан, 4 күзөн өлүргөш, колхозунга муң ажыг рубльдин орулганы кийрген.

С. ТАНОВ.

ХООРАЙНЫҢ ШКОЛАЛАРЫНДА ПАРТИЯ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫ

Улус өөрдилгезинин системанын улам ийи сайырадыр дугайында хойжуну амдыралга боттандырап талазы-биле Кызыл хоорайнын школаларын өвөш өвөс ажыларын чорудуп турар. Хоорайнын школаларынын 1—5 класстарын чаа өөрдилгө планынче шийткени, өөрдилгенин амдырал-биле харылаарын быжыгалаары угадгыдыр, кичөөдирин олуң кылдыр эрттирп турар апарган. № 2 болгаш 19 школаларын эксперименталдык өөрдилгө планынче шийткени.

Бо өөрдилгө чылымда школаны өдө тургузар ажыларын оларда партия организасталарынын, СЭКП хооркомунун удуруттууга-биле чоруткан болгаш чорудуп турар. Бүгү-ийининин ыямыла өөренирнин хойжуун боттандырап талазы-биле бисте партия организасталары улуг ажыларын кылып, бо дугайында башкыларын үндүрүп келген саналдарын деткип, оларга дузалап турар.

Чогадыкчы чаа бодалдарын дыка хөй коммунист башкылар ийи үндүргөн. Илангыя № 2 школанын башкылары, коммунистер эштер: Лама, Бангарова, Алдын-оол, Худяев школанын амдырал-биле харылаанын быжыгалаарына хол-башкан өлөң ажыларын чоруткулаан. Ол школада дааранылга, чазанылга, ийи септөөрүнүн чехтери тургустунган, экин түнелдик ажылдап турар.

Кызылдын дааранылга комбинаты (директору эш Петенев) ол школаны шөфке алган, анда улуг дузаны көргүскөн. Комбинат школага чаа даараныр машиналарын берген болгаш өөреникчилерин дааранылгага өөрдире-биле эң экин мергелдиг 2 мастерни быжыгалаан. Өөреникчи тургузар ам экин дааранын билдир апарганнар. Олар хөйлөктерин, сырткы хаптарын болгаш өскө-даа чүдөдир боттары быжып, экин дааран билдирлер. Өөреникчилер харым-даа комбинаттын чыгын күвөдир, дааранылга талазы-биле тускай разрядтарын чеди алыр дөң ажылдап турарлар.

Чазанылга чеге аял-бүрү чазанылга хемчеглеринде таарымчалык кылдыр дерттинген. Өөреникчилер анда интернаткы тон аскыларын, урулгар садтарынга ой-наарктарын, бичин стол, сандай-жыгаштарын болгаш өскө-даа чүдөдир кылып турарлар. Бүдүрүлгө чегинин аразында экин ажылдап, өөренип, дыштангы дөң чарыш-

кы калбарктан. Улус өөрдилгезинин системанын өдө тургузушкунуна холбаштыр партия өгө организасталарынын саналын бөдүрүр коммунист кижизидилгенин талазы-биле башкыларын тускай семинарын школада организастап тургускан. Кижизидилгө аял-агый амдырал-биле сырткы холбаштарынын айтырылгарын өөренип көрүшпөөн, № 2 школанын башкылары өөреникчилер коллективин тургузарынын талазы-биле Макаренко методтарын амдырал кырынга ажылап турар.

Школада өөреникчилерин командирлер штабынын чөвүлелин тургускан. Ол штабта өөреникчилер кирген. Өөреникчилер боттары чорум-салгылаан, школанын арыш-шевер байдалын база өөрдилгени болгаш өскө-даа айтырылгарын ханал турар. Командирлер штабынын чөвүлелин саналын бөдүрүр интернаттын иштин аштап, чуурун өөреникчилер боттары кылыр. Өөреникчилер школанын өт-хөрөңгени карап огу дөң камгалап, интернатты болгаш класстарын иштин каастап, чурум чыскаалдыг тургузуп турарлар. Партия организасталарынын өлөчөгүлүг аял хуралында «политтехниктиг улаанышынын өөрдилгө башкыларынын дугайында» деп айтырыгын чуталашкан. Ол ышкыш өөрдилгө-кижизидилгелиг ажылдар дугайын партия хуралында үргүлүч чуталажып турар. Ийиниң улдууда өөрдилгенин шынары № 2 школага 90 хуу болган. Ичангаш школада партия организасталары (секретары эш Худяев) өөрдилгө-кижизидилгелиг ажылды удуруттууга улуг күш болуп турар.

№ 7 школада партия организасталары (секретары эш Катаева) типографиянын бөдүрүлгө чери-биле үргүлүчүг быжыг харылаанын тургускан. Бүдүрүлгенин муракчылар күш-ажылдын нитилеге аял-дузанын дугайында бөдөн өөреникчилерге кылып турар. Өөреникчилер «эң экин бөдүрүлгелер» деп хана солуну үндүргөн. Материалдык базанын калбартыр талазы-биле партия организасталары болгаш башкылар коллективин чамдык чедишкенин чедиш алган. Физика, химия, биология, математика кичөөдиринге өөреникчилерин практикаг ажыларынче улуг кичөөдирин салып турар апарган.

Ичангаш-даа Кызыл школаларында партия организасталарынын

ажылында улуг четкестер бар. Өөрдилгө мастеркааларына өөреникчилер чагыларын кончуп өвөш кылып турар, техникамыс болгаш өртүтү айыл чок болуу чоруну чуурум бөдүрүр сагыс чүдөдир бар, бөдүрүлгө черлеринче өөреникчилерин экинжеринин ховар организастап турар. Улус өөрдилгезинин чаа системанын талазы-биле болгаш школаларда ийинге ажыктыг күш-ажылга хамаарышкан чаа чөдөдир саналдарын ийи үндүрбөй турар.

Партия организасталары чамдык башкылар коллективтерин бөдүрүлгө-биле харылаанын тудар кылдыр тургусайып, өөрдилгени амдырал-биле холбаштырайып, чүтлө ном-биле кызыгаарлаттынар чоруктарынын фактылары ам-даа бар. Чамдык бөдүрүр ажылынга кичөөгөй салбайн турар. № 7 школада математика болгаш химия бөдүрүлгелеринин ажылы дыка кошкыл.

Улус өөрдилгезинин системанын өдө тургузарына школа-интернат болгаш аял-агый аныктар школанын улуг ролду ойнар ужурут. Ичангаш-даа хоорайнын бо өөрдилгө черлеринде партия организасталарынын ажылы багай тургустунган.

Школа-интернатта болгаш аял-агый аныктар школанын өөрдилгө-кижизидилгелиг ажыларын денели кончуп чавы. Бо өөрдилгө черлеринин аял-агый экинжерин болурунун бүтүлө аргалары бар.

Ортумак артеини чедип алыр чорук аныктарын чүтлө дөң өөрдилгө черинге киреринге өвөс, харым бөдүрүлгөгө күш-ажылдык бөдүрүлгөдүн бедидеринге улуг ажык-дузалыг дөңгөдир дугайында тайылбыр ажыларын партия организасталары чорудар ужурут. Партия организасталары өөрдилгө-кижизидилгелиг ажылдын школада канчаар тургустунганын ханал, удуруттууга негелден күштөдирер дерек.

Улус өөрдилгезинин системанын улам ийи сайырадыр дугайында хойжуну амдыралга боттандырап дөң ажылга хоорайнын школаларында партия организасталары боттарынын организасталарынын күштөдир, ажылды чаа сорулгаларына денелинге тургузар ужурут.

Бо өөрдилгө чылымда школаны өдө тургузар ажыларын оларда партия организасталарынын, СЭКП хооркомунун удуруттууга-биле чоруткан болгаш чорудуп турар. Бүгү-ийининин ыямыла өөренирнин хойжуун боттандырап талазы-биле бисте партия организасталары улуг ажыларын кылып, бо дугайында башкыларын үндүрүп келген саналдарын деткип, оларга дузалап турар.

Чогадыкчы чаа бодалдарын дыка хөй коммунист башкылар ийи үндүргөн. Илангыя № 2 школанын башкылары, коммунистер эштер: Лама, Бангарова, Алдын-оол, Худяев школанын амдырал-биле харылаанын быжыгалаарына хол-башкан өлөң ажыларын чоруткулаан. Ол школада дааранылга, чазанылга, ийи септөөрүнүн чехтери тургустунган, экин түнелдик ажылдап турар.

Кызылдын дааранылга комбинаты (директору эш Петенев) ол школаны шөфке алган, анда улуг дузаны көргүскөн. Комбинат школага чаа даараныр машиналарын берген болгаш өөреникчилерин дааранылгага өөрдире-биле эң экин мергелдиг 2 мастерни быжыгалаан. Өөреникчи тургузар ам экин дааранын билдир апарганнар. Олар хөйлөктерин, сырткы хаптарын болгаш өскө-даа чүдөдир боттары быжып, экин дааран билдирлер. Өөреникчилер харым-даа комбинаттын чыгын күвөдир, дааранылга талазы-биле тускай разрядтарын чеди алыр дөң ажылдап турарлар.

Чазанылга чеге аял-бүрү чазанылга хемчеглеринде таарымчалык кылдыр дерттинген. Өөреникчилер анда интернаткы тон аскыларын, урулгар садтарынга ой-наарктарын, бичин стол, сандай-жыгаштарын болгаш өскө-даа чүдөдир кылып турарлар. Бүдүрүлгө чегинин аразында экин ажылдап, өөренип, дыштангы дөң чарыш-

кы калбарктан. Улус өөрдилгезинин системанын өдө тургузушкунуна холбаштыр партия өгө организасталарынын саналын бөдүрүр коммунист кижизидилгенин талазы-биле башкыларын тускай семинарын школада организастап тургускан. Кижизидилгө аял-агый амдырал-биле сырткы холбаштарынын айтырылгарын өөренип көрүшпөөн, № 2 школанын башкылары өөреникчилер коллективин тургузарынын талазы-биле Макаренко методтарын амдырал кырынга ажылап турар.

Школада өөреникчилерин командирлер штабынын чөвүлелин тургускан. Ол штабта өөреникчилер кирген. Өөреникчилер боттары чорум-салгылаан, школанын арыш-шевер байдалын база өөрдилгени болгаш өскө-даа айтырылгарын ханал турар. Командирлер штабынын чөвүлелин саналын бөдүрүр интернаттын иштин аштап, чуурун өөреникчилер боттары кылыр. Өөреникчилер школанын өт-хөрөңгени карап огу дөң камгалап, интернатты болгаш класстарын иштин каастап, чурум чыскаалдыг тургузуп турарлар. Партия организасталарынын өлөчөгүлүг аял хуралында «политтехниктиг улаанышынын өөрдилгө башкыларынын дугайында» деп айтырыгын чуталашкан. Ол ышкыш өөрдилгө-кижизидилгелиг ажылдар дугайын партия хуралында үргүлүч чуталажып турар. Ийиниң улдууда өөрдилгенин шынары № 2 школага 90 хуу болган. Ичангаш школада партия организасталары (секретары эш Худяев) өөрдилгө-кижизидилгелиг ажылды удуруттууга улуг күш болуп турар.

№ 7 школада партия организасталары (секретары эш Катаева) типографиянын бөдүрүлгө чери-биле үргүлүчүг быжыг харылаанын тургускан. Бүдүрүлгенин муракчылар күш-ажылдын нитилеге аял-дузанын дугайында бөдөн өөреникчилерге кылып турар. Өөреникчилер «эң экин бөдүрүлгелер» деп хана солуну үндүргөн. Материалдык базанын калбартыр талазы-биле партия организасталары болгаш башкылар коллективин чамдык чедишкенин чедиш алган. Физика, химия, биология, математика кичөөдиринге өөреникчилерин практикаг ажыларынче улуг кичөөдирин салып турар апарган.

Ичангаш-даа Кызыл школаларында партия организасталарынын

ажылында улуг четкестер бар. Өөрдилгө мастеркааларына өөреникчилер чагыларын кончуп өвөш кылып турар, техникамыс болгаш өртүтү айыл чок болуу чоруну чуурум бөдүрүр сагыс чүдөдир бар, бөдүрүлгө черлеринче өөреникчилерин экинжеринин ховар организастап турар. Улус өөрдилгезинин чаа системанын талазы-биле болгаш школаларда ийинге ажыктыг күш-ажылга хамаарышкан чаа чөдөдир саналдарын ийи үндүрбөй турар.

Партия организасталары чамдык башкылар коллективтерин бөдүрүлгө-биле харылаанын тудар кылдыр тургусайып, өөрдилгени амдырал-биле холбаштырайып, чүтлө ном-биле кызыгаарлаттынар чоруктарынын фактылары ам-даа бар. Чамдык бөдүрүр ажылынга кичөөгөй салбайн турар. № 7 школада математика болгаш химия бөдүрүлгелеринин ажылы дыка кошкыл.

Улус өөрдилгезинин системанын өдө тургузарына школа-интернат болгаш аял-агый аныктар школанын улуг ролду ойнар ужурут. Ичангаш-даа хоорайнын бо өөрдилгө черлеринде партия организасталарынын ажылы багай тургустунган.

Школа-интернатта болгаш аял-агый аныктар школанын өөрдилгө-кижизидилгелиг ажыларын денели кончуп чавы. Бо өөрдилгө черлеринин аял-агый экинжерин болурунун бүтүлө аргалары бар.

Ортумак артеини чедип алыр чорук аныктарын чүтлө дөң өөрдилгө черинге киреринге өвөс, харым бөдүрүлгөгө күш-ажылдык бөдүрүлгөдүн бедидеринге улуг ажык-дузалыг дөңгөдир дугайында тайылбыр ажыларын партия организасталары чорудар ужурут. Партия организасталары өөрдилгө-кижизидилгелиг ажылдын школада канчаар тургустунганын ханал, удуруттууга негелден күштөдирер дерек.

Улус өөрдилгезинин системанын улам ийи сайырадыр дугайында хойжуну амдыралга боттандырап дөң ажылга хоорайнын школаларында партия организасталары боттарынын организасталарынын күштөдир, ажылды чаа сорулгаларына денелинге тургузар ужурут.

Лекцияларны бедик деңгелче

Политиктиг болгаш өртем билиглерин непередиринин талазы-биле нитилегелин Таңды районда салбыры 1959 чылда лекция пропагандаларын өлөң өкиткентен. Нитилегелин район салбырында болгаш көдө лекторлар бөдүрүлгөдө 120 кижин ажылдап турар.

Олар планда көрдүнгенин бөдүрүр 500 лекцияларын номчур турган дерек кырында 600 ажыг лекцияларын номчаван. Лекторлардан эштер Пиче-оол, Печенов, Грачев, Тимошин, Турген-оол олар хөй санын лекцияларын чон ортузунга номчуп, экин ажылдааннар.

Лекция пропагандаларын райондун колхозтарынын, совхозтарынын болгаш бөдүрүлгелеринин амдыралы-биле холбаштырып чоруткан. Ол чорук эрткен чылым күрүнөгө садар тараа, өйт, дук планнарын район ажыр күвөдиринге ийи болган. Бо хемчеге лекция пропагандалары биске өвөс ролду ойнар дээрн билдиргир.

Нитилегелин район салбырынын

С. ТАНЫН-ООЛ.

баштаар чери лекторларын чөвүлө хурдаларын өй-өйлө эрттирп, номчуп турар лекцияларын шынарын экинжеринге кичөөгөй салып келген.

Ичангаш-даа лекция пропагандаларын талазы-биле ажылда четкестер ам-даа бар. Сталин атыг колхозта лекторлар бөдү (узуруткучу эш В. М. Михайлов), «Элегес» совхозта лекторлар бөдү (узуруткучу эш Б. М. Бедигаев) багай ажылдааннар. Олар чон ортузунга лекция мурнуунун чыл планын күвөдирерин. Ийида лекторлардан эштер Чернышев, Ростова, Горбунова, Казакова олар чыл дүргүзүндө чангыс-даа лекция номчувааннар. Делаян, Сырат, Чернышев 2 чыл иштинде кижигү дадымын бесте төлөткөннөр.

Калык камгаламын болгаш шажыга удуу демисел дугайында лекциялар дыка өвөш номчуттунуп турар.

Эш-хуузунун судтары

Хөй-ийининин корум-чурумун үрөөр чоруттарга удуу демиселге ажылчы чоннарын калык киржилгенин хандырап сорулга-биле партиянын болгаш чакаткы ап чоруткан хемчеглерин Эркин районун хөй-ийининин ийи-биле деткип турар.

Илангыя ССР-нин Дөдди Советинин хойлу-дүрүмнөр саналдар коммиссарларынын чоңга чуталаштыры-биле парлан үндүргени эш-хуузунун судтарынын дугайында чижек дүрүмүн теле-вилелин чуталажып көргөш, ажылчы чоннар 5 ийи судтарын колхозтарда болгаш өскө-даа черлерде тургузуп алганнар.

Оларнын составында партия, совет болгаш хөй-ийиниң организасталар

Мал ажаалгазында дүвүрөнчиг байдал

Бий-Хем районун «СЭБП ХХ сьездин» колхозу кышка багай белеткенен ужурунда малдын кышкы ажаалгазында чедимче чок байдал таварыш турар. Эрткен чылдын чайынында болгаш кузунда Сын-Даг баары, Соок-Сут, Хавырга, Бай-Даг деп черлерде сизген кестинейи хөвөр арткап. Бир эвес оода болгаш эске-даа черлерин сизгени төгөрө кезип, белеткен алган болза, кыш дургузунда малга сизген четкин болур турган.

Болхотун сизгени ам барык-ла тунуп турар. Баштаар чер эске колхозтардан болгаш организациялардан сизген салып алыры-биле сурагалап келген. Хойжу Дажы-Хуурактын ажаалгазында 500 хойуну 170-ни ажаалга баксыраанындан өлүп хоруан. Д. Кузнецов сүт-баран фермаларын ийндирин эргелечилеп турар, ында да болза ооң ажы-дын чогуур негелдезинге чедир башкарып шыдавын келген. Ондум

участогунда инектерин каяалары септетимиз, чийр сизгени үстүрүңгө четкен.

Хойжу М. Седи 450 хойну ажаап турар, оон иштинден 80 хой хураганнаан Баштаар чер, партия организациясы, актив, бугу малчыннар малдын кышкы ажаалгазынче оона сагыш салыры шыгты негеттинип турар, сизгени, эске-даа мал чеме-рин дарый тыптынар херек. Колхоз даргазы В. Шевцов боду баштааш, баштаар черинд кижигүнери эзирек хурал эрттирип, шиман үндүрүп, хой бригадалык бригадирин Як-оолду хуралдан үндүр, кийр сывыртап, төлөп чок чорукту көргүзүп турганы канчап-даа таарышпас. Арага сүрениниң орунуга, малдын кышкы ажаалгазын күштелдиреринче бугу күштү мобилизастаар болгаш малдын тургаш байдалында дүвүрөнчиг чорукту чайладыр ужурут.

А. БАЙЫР-ООЛ.

Малчыннар-биле харылзааны күштелдирер

Тес-Хем районун Ленин аттыг колхозунун шээр малы чыл келген тудум-на өзүп немежи турар. Шээр мал колхозтун мал ажаалгазын кол оругалыг ажыры. Мычтанга оларын чартык нарын болгаш нарын дүктү уксаже шилдирер кол со-рууга болур.

Малдын баш санын өстүрүп, оон продуктулуун бедидер төлөдө оларын эки оодар-биле, таарымчалыг пажалар-биле хандырар ужурут.

Иначалза-даа колхозтун чамдык фермаларында мал кыштаглаашкыны куду деннеде чоруп турар. Чижээ, Сувац-оода үшкү салгалдын ангор уксаалыг анайларын даг

черге таарымчалыг калдарбай, Гестин өлөңгө кадарганындан, чудап өлүп турар. Колхоз амгы үеде хойнуң дүк продуктулуун бедидер-биле кыштагалатканын, ангор хуна-биле өшкүнүч уксаалын экижидер сурагалап утуп турарынын харазындан оларже чогуур сагыш салымайн турар. Оң чылдаганындан Берг-Даг фермазында Делгер-оода ангор уксаалыг хайнакташтырган өшкү, сергедер хан-даштыг тайга черге турар туржук хараганын, сөөскенниң черде турар болгаш аңаа дүгүнүң хей кезин чидирип турары хараданчыг.

Иначанга моон сонгаар аныяк, азыралга негелдегил анай, хураган-нын машина орундан ырак эвес черге болгаш ангор уксаалыг хайнак өшкүлөрүн тыва өшкүрдөн аңгылаш, хараган, сөөскен чок даг одарына одарладыр чугула деп малчыннар көрүп турар.

Оон аңгыда тудугчулар мал кажаав тудуп турар үеде малдын оодар-белчирин, черинд малга өңтүг байдалын бодавын, таварышкан черге кажаа тудуп турары болгаш тускай эртемнилер кыштаглаашкын мурнунда хойжуларын киржилгезин база сүмези чокка кыштаглаашкын планын кылар чорук малчыннарга таарымча чок бооп турар.

Бо дугайын колхоз баштаар чери өөренип көргөш, бар четпестерин чайладып, келер үеде малчыннар-нын санал-оона-биле чөпшөөрөшө чогуур.

С. СЕРЕН.

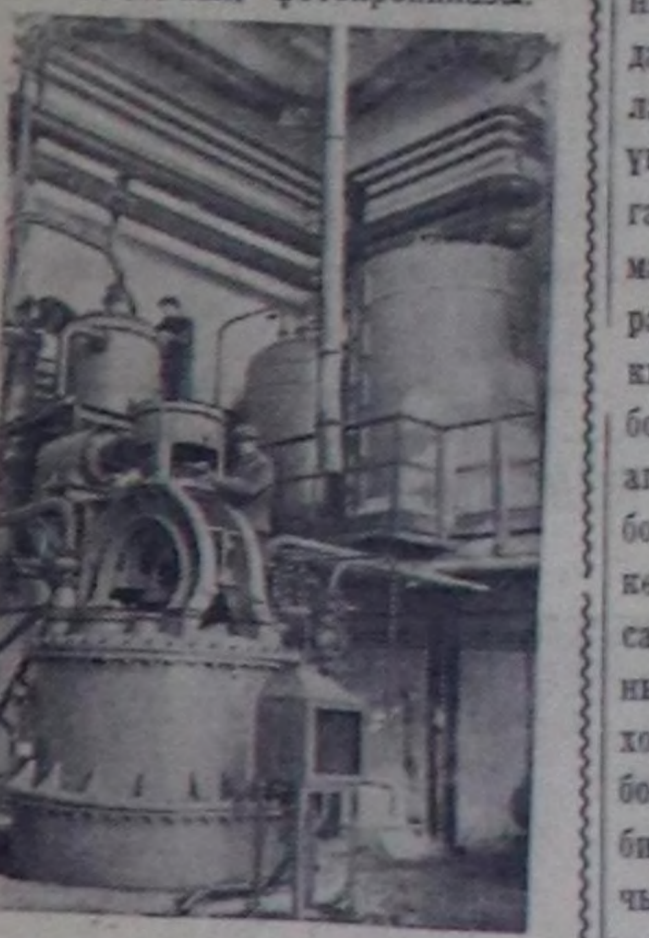
УКРАИН ССР-ДЕ

Николаев. Украин уран чүүл-дун болгаш чечен чогаалдын Москвага болур декадазына тудугчуларын Култура бажынынын бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмгүнери кызымаа-биле белеткенип турар, оон киржикчилери 500 хире киж. Т. Г. Шевченко-ну «Катерина» дээр шүдүгеленин Н. Аркастын бижээни ола-ла кышак аттыг опера-биле Николаевтин көркүндөрүн опера студиясы өөркен.

Николаевте улустун көгүмү херекселдеринин алдаржаан бот-тывынгыр көгүмү коллективинин дирижеру Евгений Иосифович Енианч удуруп турары бандур-рест ансамбли удуз программасын белеткен турар.

Чурукта: бандурест ансамблинин киржикчиси Наталья Подушкина (солгай таланында) болгаш Алла Осцадья оларын концертке белеткенип турары. СЭТА-нын фотохроникасы.

Украин ССР. Донбасста бир дугаар пластиник массанын заводун Сталино коорайнын кыдында тудуп турар.

Будуруңга бажыныры шагдала тудула берген. Азот-кислород станциянын, бедик органиктин, чымыл элдене, бусталышкан станциянын база эске-даа черлерин дериштери ам элтирери чоруп турар. Будуруңга чорудууларын башкарып автоматчыл-кан турар.

Химиянын ол чаа будуруңгезин тудууна хей аныктар ажаалап турар. Бо заводтун тудуун комсомолчу тудуп деп чар-лаат.

Чурукта: пехте реакторну эп-теп турары. СЭТА-нын фотохроникасы.

Бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмүндө

Кав-Хем районун «Тере-Хөл» колхозтун аныктары бот-тывынгыр уран чүүл бөлүмүндө идепкейлиг киржип турарлар. Ында ырыак, шимин болгаш эске-даа бөлүмнөр ажаалап турар. Бот-тывынгыр артистер клубка элзэн каш концерттери болгаш А. Белек-Байрия «Халин» деп шимин көргүскенер. Клуб эрге-

лекчизи Никита Балган биле уран чүүл удуртукчуу Михаил Дудуп эки ажаалап турарлар. Январын эгезинде мыда кызыл булуңу база ажитканын. Чурукта: уран чүүл бөлүмүнүн киржикчилери концертте.

Фотоу С. Феоктистову.

КЛУБ ЭРГЕЛЕКЧИЗИНИҢ ОТЧЕДУ

Тес-Хем районун Ленин аттыг колхозта көдөз клуб эргелекчиси эш Ч. Чорбааның отчеду колхозчулар диннап, чугаалашканын. 1959 чылдын бирги чартында культура-массалыг ажал нитизи-биле эки чоруп турган. Клубта бот-тывынгыр уран чүүл-дун-ырын, танымнын, шимин бөлүмнери организациятынган болгаш оларын киржилгезиниң күжү-биле 20 ажыг концерт-терин чоңа көргүскөн.

Клубтун бот-тывынгыр артистери «Ак-Эрик», «Чодураа» колхоз-тарга, Самагалдай сууга, боду-нун колхозунун фермаларына болгаш Моол Арат Республика-нын Тес сумузунга элзэн чедимши-кинниг ойнаанар.

Колхоз баштаар чери көдөз клубту чогуур дерг-херекселер-биле багай эвес хандырып келген болгаш оон чеди чыл планын күчүндөргө ажал-ишчилерин организацияларын төвү кылып болурунун бүгү аргазы бар.

Иначалза-даа 15 кижин состав-тыг клуб чөвүлели организация-ны эвес ажаалап, 2 чыл иштинде чүгле 3-ле катал чыгын хурал-дааны дымка четпес. Клубта аны-бүрү диаграммалар, көргүзүп чу-руктар мынчага чедир кылдын-маан, а бар плакаттарын чурум чок асмылаан.

Колхозта 130 ажыг аныктар бар турбуже олардан талантылыг кижилерин илередир болгаш

аныктарга чаа чүүлдерин, ылан-гыя нота өөредир ажалдарын эш Чорбаа эмилелдештир турар. Оон туржук уран чүүл бөлүмнениң ажылы 1959 чылдын ийги чартымындан эгелеп сандараан.

Клуб эргелекчиси эш Чорбаа клубка болгаш бодууну колхозчу-нун денискезинге оон, концерт көргүзгенин сөөлүг үеде херекке албастап, чүгле ырак-узак чер-лерге көргүзгери чугула дээр көөнүгүп апарган.

Клубта оларга ыш чок. Оон эш Чорбаа боду безин чайлаксал, уран чүүл киржикчилери оон белеткенин негээр: «Школага азы кайы-бир черге белеткенин» деп тоомча чок харылаан каар.

Клуб чөвүлелинин кижигүнери, ылангыя уран чүүл бөлүмүнүн удуртукчуу эш Дага, колхозта комсомол организациясы, оон ажаалакчылары штер Серен-оол биле Сары-оол четпес ажаалап, анык өскенин ортузунга кижиг-зидилге ажалдарын кошкатканар. Моон уламындан чамдык комсомолчулар болгаш аныктар колхоз бодуругезинден хоорул, төлөптүг эвес ажы-чаңын көргүзүп турарлар.

Клуб чөвүлелинин чаа сонуг-турган составы болгаш оон эрге-лекчизи эш Чорбаа үстүнде ала-тыгын четпестери узууткары биле колхозчуларын мурнунга хүдээнгенер.

С. СЫРАТ-ООЛ.

Хойларнын оодаашкынын көвүдөдир

Көдөз ажал-агынын улам ынай көгүдөр дугайында СЭБП ТК-нын декабрь Пленумунун доктаалын амдыралга боттадырар дөш демисеге малдын баш санын өстүр-ри, оон продуктулуун бедидер, ылангыя хойларын оодаашкынын көвүдери, тодаргайлаарга төрүр хойдан бир чылда ийи төл азы ийи чылда 3 төл алыр дүктү, чинк өрөктүг хой эдин бүдүренинге, хойларнын баш санын көвүдериңге удуз ужуз-дузалыг болур болгаш хой ажалынын орулгазын дымка бедидер арганы тургузар.

Моон ужурунда бистия областын колхозтарын болгаш совхозтары-нын практикалыг хойларнын оода-ашкынын көвүдери арганы ажы-лаары эргежок чугула. Ийи чылда үш оодаашкынын алыры безин ор-ганизастанда чыл санында орту-маа-биле 100 хойдан 160—180 ху-раганын, а чылда ийи удаа оодааш-кынын үезинде оон-даа хейуу ап болур. Төрүр хойларнын баш санын ал көөрге, областын колхозтары болгаш совхозтары оодаашкынын көвүдериң амылап тургаш чыл санында 200 муң чедир хураганнар-нын немей алыр аргалыг, ол чорук хойнуң баш санын өстүрер, дүктү болгаш хой эдин бүдүрер талазы-биле чеди чылдын оонадазын беш чылда азы 1963 чылда күчүндөдир хандырар.

Хой өстүрерин ыччаар дүргедели-ринин арганын бистия областа бир дугаарында Чөөн-Хемчик районун «Октябрь 30 чылы» колхозунун хойжуу, ам үеде Социалистик Күш-ажылдык Маадыры Оржак Лопса-чан амылаан. Ийи чылда үш оода-ашкынын чедир алышпаан, эш Лопсачан 1959 чылда 100 хой бү-дүрүндөн 160 хураганын алган, оларын иштинден ийги оодааш-кында 100 хойдан-на 52 хураган алышпаан. Январ, февраль, март айларда оодаан хойларнын чамды-нын 20—40 хонук болганда, а чам-дык хойларын сөөлүредир бүдүрү-чү кошкарлар-биле адырштыргени-ниң түшөлүндө 100 хойну иштин-

ден 50 хой чылда ийи удаа төлдү берген.

Хойларнын баш санын өстүрери-нин ындагы арганы ажыглаашпаан, Ставрополь крайнын Кочубевск рай-онуунун Сталин аттыг колхозунун удуз хойжуу, ам Социалистик Күш-ажылдык Маадыры эш И. Н. Мала-шенико 2 чылдын дургузунда төрүр хойларын үш удаа оодактап, орту-маа-биле 100 хойдан-на 187 хура-ганын, а 2 чылдын дургузунда 100 хой бүдүрүндөн 374 хураганын ал-ган.

Оон амылаан оода чугула чүве болза чаксы үеде хойларын тарып боозадыр хемчегин алганы болур, ол дээрге кызыраар чорукту кызыр-ган болгаш ийи оодаашкында хей хура-ганнар алыр арганы берген. СЭБП ТК-нын декабрь Пленумунга чүве чугаалап тургаш, ол хойжу чылда ийи удаа төл алыр кылдыр хойлар-нын тарып боозадыры болгаш хура-ганнаашкынын графини ажаала-п кылганын диннактан.

Бистия областын колхозтарын чамдык хойжуларын төрүр хойлар-нын чамдыгындан чылда ийи удаа төлдү ап турар болза-даа, ол ажал-дың хемчөөли шоолуг эвес, областа нитизи-биле ийги оодаашкында 200 муң чедир хураганын ап болур турар, ам 15 муңдан эвези хураган ап турар. Кол четпес чүве болза үр-елин кошкарларын болгаш төрүр хойларын четпес белеткен турары, кышкы, чаксы үеде хойларын тарып боозадыр ажалды организациявай турары, оран-суурунуң четпес бол-гаш колхозтарын, совхозтарын зооветеринария тускай эртемни-леринин болгаш оларын удуртучу-ларын чиниматва чогунда болур.

1960 чылда колхозтар болгаш сөө-лүр хойларнын чамдыгындан чылда 2 удаа төл алыр арганы ажыглаар талазы-биле удуз арганы болуп турар. Колхозтарын болгаш совхозтарын фермаларына 180—

190 муң хойларын январь, февраль, март айларда тарып боозадырынын хуусаалыг доктаалып турар, олардан чайгы, күсүк үеде хей санын не-мелде төлдү алыр.

Ол дугайында эргежок чугула чүдүдөр болза:

Бирезде, колхоз, совхоз бүртүңгө оодаан соонда 20—40 хонганда хойларын тарып боозадыр черлерин дерип кыллары эргежок чугула. Ил-чаарга хой тарып боозадыр кол пунктулардан аңгыда кыштаг чер-лерге тарып боозадырынын чорудар-да хой кажааларынын бир чартын тускайлаза чогуур азы тускай өгнү-даа тургузуп болур. Бир эвес кажаа-нын бир чартын тарып боозадыр чер кылдыр дээр болза, эки хана-би-ле үзүктөш, иштин дерип апар.

Ийде, бүтү үрелиг кошкарларын албешкилдиг чемгерилге доп-дорул тургускаш, эки шынарыг сиз-генин, силосту, яны-бүрү концент-раттарын, минералдыг чемнерин, да-лаа чуураган, суламы болгаш оода-эске чемнерин дээр болгаш оон-биле кзы оларын ажаалазын эки-жидер. Оон-биле чөргөшөтүр хой-ларнын чемгерилгезин болгаш ажаалазынын байдаларын эскер-тир херек. Чылда ийи удаа хураган алырны кирер бүтү хойларын эки чемгерилге база кирер, тодаргай-лаарга одарлардындан аңгыда хүн бүрү эки сизгенин, силосту немедө чемгерилге бээр чугула. Эдержил-ге киреринге чедир бир ай бурун-гаар база хураганнаарына чедир бүдүн чартыг ай бурунгаар хонукта бир хойга-ла 150—200 грамм оона-жыр кылдыр концентраттыг чемнер-биле чемгерер. Чайгы үеде төрүр хойларын эки одарларга кадарар. Хойларын күсүк үеде тарылга шөл-деринин одарларына, чамдыкта кышкы-даа үеде кадарып, бир хойга 2 центнер чедир силосту берип турар «Элзеге» совхозтун чижээ эске чер-лерге ажылаза чогуур. Хойларын немелде чөм-биле хандырар чорук

Анна Анашенко

Анна Ильинична Анашенко Кы-зылдын башкы институтун док-сан соонда Чаа-Хөл ортумак шко-лазында ийи чыл ажыг ажаалап турар. Тыва дыл билбес, дуржу-га чок башкыга баштайгы үеде ажаалдары берге турган. Иначал-за-даа ол тыва дылды кызымак өөренип, дуржулгалыг башкылар-нын арга-сүмезин үргүлчү ап, олардан өөренип келген. Ам А. И. Анашенко ортумак школаның эки ажаалдыг башкыларынын бирези. Ол 7 «а» класстың удуртукчу башкысы. Школа биле төрелдер-нин аразына бажыг харылзааны тудуп, өөреникчилерин бажы-нарына үргүдүчү барып турар.

Бо өөредилге чымы эгелеңден бээр удуртуп турар класстың өө-реникчилеринин төрелдеринин хуралын дөрт удаа чымдырып, аңа төрелдеринин школа-биле харылзаанын, өөреникчилеринин бажына оналгаларын күчүндөргө таарымчалыг байдалы тургу-зарын чугаалашкан. Хуралга тө-редер саналдарын берип турар. Төрелдер-биле бажыг харылзааны тургусканын түңнелинде бо өө-редилге чымын ийгиң уду-лунда оон удуртуп турар клас-зы эки түңнели көргүскөн. Оон башкылап турар эртемнирге өөреникчилерин билги багай эвес.

А. И. Анашенко хей-нитинин ажалына база идепкейлиг кир-жип турар. Ол—школада комсо-мол эге организациянын секре-тарында ийи чыл ажаалап турар, ВЛКСМ райкомунун кижигүң болгаш школанын база Култура бажынынын уран чүүл бөлүмү-ринин идепкейлиг киржикчизи болгаш Кызылдын педагогика ин-ститутунун дөрткү курсузда аачно өөренип турар.

В. ДОРЖУ.

оларнын денгилдезин ортумактан кудулагас.

Семиз күштүг хураганнарын тө-рутүңгү соонда 2—3 неделелдэп эгелеш каш-ла хонукта 50—100 грамм концентраттын бөре бээр, а иелеринден аңгылап үзүп турган үеде ол норманы 150—200 грамм чедирер. Хойларга болгаш хураганнарга дусту, сөөк далганын азы чугайын кызыраар чокка хүн бүрү бээр, суг-биле доктаамал хан-дырары чугула.

Мындыг оодаашкынын чедимши-кинниг чорудар төлөдө, бүтү төрүр хойларын чымыг, хураган кажаалыг кышкы кажаалар-биле хандырып, оларын кышкы болгаш эрте чаксы оодаашкына база хураганнарын доруктурарына таарыштыр дерип чугула. Хураганнарын түс-түс ча-гыстап болгаш бөдүктөп тургузар клеткаларын кылырныга, сакманнап доруктурарына шиттер болгаш эске-даа чүдүлөр херек. Моорттан ап көөрге, колхозтарын, совхозтарын удуртукчулары болгаш оларын тус-кай эртемнилерин чылда ийи удаа оодаашкынын ажылаар дөш ор-ганизастаны ажылаар баш бурунгаар белеткенер ужураут дээрли блдин-гыр-дир.

Хойларын тарып боозадырынын болгаш хураганнадырынын графини шып планнаары база чугула айты-рыг болур. Мурнакчы хойжуларын болгаш ажал-агыларын ажалы-нын дуржулгалындан бир чылда 2

Редакция ЧАГААЛА

Чурттакчыларнын негелдези

Кызыл хоорайнын Найырал ку-дучузуна № 55, болгаш 57 дугаар-лыг нити чурталга бажынаары-нын чурттакчыларынын кудуу ажылаалдан үнүп, доңуп доштагал-нынын ужурунда эрткен чылдын октябрь айдан эгелеш мынчага чедир Кав-Хем бетинде септен ба-рып суглап турарлар. Бо дугайын-да чурттакчылар хоорайнын ком-мунал ажыл-агый черинге айтырыг тургузарга «Бис аштап шыдаас-бис, чурттап турар улус боттары-нар аштап алынар» деп харышлар. № 55, 57 бажынаарын эргелээр кижизин эш Ситкинге дилег кылыр-га «квартира бүрүндөн 2—3 рубландын хавырып келгени, кижиг-ден тыпшап, аштадып бергей бис аан» деп харылап турар. Шах мындыг арганы ол бажынаарын чурттакчылары эрткен чымын кыл-ган: квартира бүрүндөн 3 рублан-ды хавыраш, кудуу аштаарын-

га болгаш аңаа азар демир хуун саларына чыгган. Ол хандыг-даа түшөл чок болуп, хавыраг аш-манын кайнаар-даа барганы блдин-мейн барган.

Чурттакчыларнын ол суглап ту-рар чери арыг-шевер талазы-биле четпес. Чүге дээрге, чутган хейт-база-ла аңаа булгап турарлар. Оо-мунай оон чокк кызымы эрткен, дүк-кен улустун арыгалаар чери апарган. Арыг-шевер талазы-биле, шах кыдыг багай судан азы-чөм кылып ижип турар.

№ 55, 57 чурталга бажынаары-нын кудуун дарый ажылаага ки-рип, оон арыг-шевер байдалын эки-жидеринга дугайында хемчег алы-рын коммунал ажыл-агый черинден болгаш Санитар-чирмыншынын ба-жымындан чурттакчылар дилег ту-рар.

О. ОПЕЕН.

Эки орукту күзээр

Бистия областың байдалына ав-томобиль транспортуңуң оруктары районнар аразынын харылзааныга чугула рольду ойнап турар. Ийдиг турбуже Барын-Хемчик биле Бай-Тайга районнарын сугураарынын аразында орукту септен, кылбаа-нындан машиналар аргыларына дыка берге байдалдыг болуп турар.

Илангыя үк орук сөөлү чылдар-да улам-на баксыраан. Моон хараа-зы-биле аар чүк сөөктөн автома-шиналарнын чөвөчүларына шап-

тыктыг чорукту болдуруу хей төшөкчү эртертер ужуруга тавар-ыштырып турар. Оон уламындан онула-чинтиг черлерге машиналар бо-ла үрели бээр.

Барын-Хемчик биле Бай-Тайга райкуускомнары болгаш оларын орук килдистерин ол районнарын аразында орукту экижидеринге чо-гуур кичөөгөйин улаандырып үези келген.

О. САМБЫЙ-ООЛ.

ДИЛЕП ТУР БИС

Областың көгүмү-ши театры-нын артистеринин тыва бөлүү бистия Кав-Хем районун Медведка суурга концерт көргүзүп чорудан бээр үш чыл чедип турар. Бистия суурун колхозчулары болгаш кө-дөз италлентизмны артистер ка-

жан кээр ирги деп четкилейн ма-нап турарлар. Артистерин эске районнар, суурларга концерт, шим көргүзүп чоруп турарын солдун чамыштыр билгеш, биске келбизинге комулап турар бис.

Колхозчу Д. ОЮН.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

РАДИО ҮЫТТАВАСТААН

Чөөн-Хемчик районун «Кызыл тараачын» колхозунун төвү—Даш-тыг-Букур суурун электрияндери-биле эрткен чылдын июнда радио уламынарын үеэ кескен.

Колхоз баштаар чери колхозчу-ларын бажынарына радиогу дүрген киритир талазы-биле сагыш салбайн келгенинен суурун чурт-такчылары радио диннавастан.

С. Булчун.

КУЗЕП ТУРАП

«Хадым» колхозунун төвү Бий-Хем районун удуз суураарынын бирези. Колхозтун ажал-агынын хөдүгү турары-биле кзы суурун чурттакчы чоңу көвүдөп турар. Чоңуң ийди-бээр аргылажыныга байдалы тургузары-биле Кызыл биле Ленин аттыг көдөз ажал-агы артелинин аразына чоруп турар автобусту Хадым суурга көөп турар кылдыр таарыштырарын чоң күзөп

С. Донгаа.

ДИЛЗЭН ХАНДЫРБААН

1960 чылдын солуннар болгаш жураалдар чагылтаанын эртөө авансындан төлөп бээр кылдыр колхозчулар Улуг-Хем районун «Х Улуг хураа» колхозунун баштаар чери-биле дугурушкан. Иначалза-даа колхоз баштаар чери колхозчулар-нын дилзэн хандырбааны-биле ырак одарларда малчыннар чагыла чок арткап.

Оон уламындан колхозта чүгле 100 хире кижиг чагылтаалыг болуп турар. Хей кадарымын Кыргыз бо чымын «Шын», «Тыванын аныкта-ры» солуннары чагылары күзөөн. А колхоз баштаар чери оон ажалымы почтаалыгга чогуур үезинде телеэви-нинден малчын солуннарын алыр дөш чөдө бөөрге чок болган. Оон Кыргыз боду солун чагылар ужурга таварышкан. Ол ышкан 40 ажыг малчыннар солун чагылазы чок арткап.

К. Ойдуң-оол

Акы-дуңма социалисттик чурттарда

Кыдат бижиктиң реформаы

Кыдат бижик бодунун амгы хевир-бице азын каш чылдарнын дургузунда туруп келген. Мыччала-даа ларын болгаш берге иероглифтерин (язы-бүрү хевирлиг демдектери) өөренири үр үени болгаш эвөөш эвес оралдажышкыны негээр, мычалангаш хөй чүс чылдарнын дургузунда Кыдатка чүгле эвөөш саным кижилер бижик болуп келгени таварылга эвес. Чурттагыч чонун хөй кезин, бары-ла 80 ажыг хуузу бижикти шуут билбес турган. Тараачын кижиче чагаа алганда ону номчуур дөөш кожанында суураа азы он-даа ырак черде чурттап турар бижик билер кижиче баар турган.

Кыдат бижиктиң реформаын кыры-уаг уаг-дузалыг дээрин Кыдаттын Коммунисттик партиязы кезеде чутулалып келген. 1940 чылда «Чаа демократия дугайында» деп ажылынга Мао Цзе-дун мычча деп бижик: «...бижик негеттинин келген чутула өйде реформа кылдынган турар ужурул, дыл болза, улус массаларга чоокшулаан болур ужурул. Чон революсучу культураның төнүп болбас үнденини дээрзин билер херек».

Дылды чоңга дүргөн чоокшулааннн төлөдө, КУФ-нун тургустууларынын соон дарый, 1949 чылдын октябрыда, кыдат бижиктиң реформаын чорудар талазы-биле иштиндеди Пекинге тургускан, а сөөлдөдир, 1952 чылдыг агайында, билингир улусчу чырыдыкчы У Юй-чжанга баштакан комитетти тургускан. Чаа тургустунган комитеттин сорулгазы—бижиктеги бөдүүнчүдери болгаш өң-не өргөжөк херектедир иероглифтерин шилип тывары база ол ышкан дакпырларды бээр болгаш өргижирөөн иероглифтик демдектери ап каары турган. Нургулайында 30—40, а чамдыкта 50 утуктуунын язы-бүрү шыыглардан болгаш точкалардан тургустунган хөй-даа эвес иероглифтерин билип алгаш (текстиде иероглифти танып аларынды болгаш номчуруну карачагыс аргазы), бижик өөренир деп оралдажырын кузур болза, ол ажылды кайы кире чутулазын номчуучу боду-ла чайгар билип каалтар. Кыдаттың өң-не кескү дөй өртемдеринин кызымак ажылдарынын болгаш хөй-ниитинде калба киралдези-биле чутулалжышкынын түнелинде 544 өң-не нарын болгаш мырындай уруулу херектедир иероглифтерин ижирини бөдүүнчүткен. Оларын бөдүүнчүткени ол иероглифтерде шыыгларнын саным ортумаа-биле барык чартын кызырган. Чижээ, «Совет Эвилдери» («Сулянь») деп сөстү бижиринге херектедир иероглифтер бөдүүнчүдүгенин мурнунда 38 шыыгларды турган болза, ам 19 шыыгларды апарган. Чокта чаа бөдүүнчүткен иероглифтерин база бир таблицанын парлап үндүргөн.

Ур үениң төгүлүгү чорудулгаларын дургузунда тыттып келген хөй саным диалектилер болгаш черчерин чутаалары амгы үеде Кыдатка чутула айтыры болуп турар. Кыдаттын чамдык райондарынын диалектилер чурттуң соңгу болгаш мурнуу чүгүнүң чурттакчылары бот-боттарынын дылын билишпес хире ындыг улуг ылгалдарыг болуп турар. Далай чоогунда болгаш иштин можуларда, харын-даа дыка хөй можуларын боттарынын иштинде беэни туруп турар диалектилер харылжалылга улуг берге-дөөшкүннерин таварыштырып турар. Чижээ, Фуцзянь болгаш Цзянсу можуларын соңгу райондарынын чурттакчылары боттарынын мурнуу чүкте чангыс чер чурттугалары-биле

улуг берге-дөөшкүннүн чутаалажырлар. Чурттуң мурнуу можуларынга чоран совет төлөөлөр болгаш тускай өртемниглер ийн очулдурукчу-нун дузазын херектедир чорукка бо-ла таваржы бээр—бирөөни мурнуу диалектинин пекинниңче «очулду-рар», а өскөзи—орус дылче.

Хосталганың соонда кыдат улус Кыдаттын төгүзүнде туруп көрбөөн чангыс аай эп-кааттыжышкынын чедип алган, мычарга дылдын шагмындыг аңгы-аңгы чоруу чурттуң политиктиг, экономиктиг болгаш султурлууг амыдыралында шаптыкты чутаажок таварыштырып турар. Шынал-ла, херек кырында дуржулгалыг кадржаан муң-муң амыдыраччылар соңгу чүктен мурнуу чүкче чоруп турар, далай чоогунуң райондарынын ажылчын массалары Кыдаттын иштин можуларында канчаар-даа аажок улуг социалисттик тургузушкунга дузалажып турар, мурнуу чүктүн дээди өөредилге черлерин доосканнар үлетпурат Соңгу-чон чүкче ажылдары-биле чоруп турар.

Бүтү Кыдат улустун, ылаптыга кыдат бижиктиң реформаынын талазы-биле комитеттин чутула сорулгазы болза кыдат дылды чангыс аай бодулары. «Путунхуаны» — Пекиннин адаары-биле чуртуктуң соңгу диалектинин хөйге билингир чангыс аай дылын калбартып, негеттериди болуп. Соңгу диалектин чутулага алганын ужуру болза ону «наймысалдым» дөш эвес, а хамык ужуру оң делетер тараанында, кыдаттарнын 70 ажыг хуузу бо диалектинин ажылап турарында.

Адаарын чангыс аай бодулары иероглифтиг бижиктен чоруту алдырынын болгаш делегейин хөй-хөй чурттарында ажылап турар үнге үнденилөөн бижикче шилчирин хандырар.

«Путунхуаны» билип аларын чингедир дөш, кыдат бижиктиң реформаынын талазы-биле комитет үнге үнденилөөн чутаа үнерин ылап дамчыдар тускай алфавиттиң системанын чогааткан, оң төдөдир-делин чурттуң иштинге ийн чыл дургузунда чутаалажып көргөн соонда КУФ-нун Курне Човулали, а оң дараазында 1958 чылдын февралыда Улус төлөөлөкчилеринин бүтү-кыдат хуралында хүлөөп алган. Ол система пекин диалектиде кандыг-даа иероглифтиң адаттарынын дамчыдар латин алфавиттиң үндүрткенин тургустунган. Кыдатка латин алфавитти херектедиринин ужуру болза ону 60 ажыг чурттар ажылап турар, физикада, математикада болгаш өскө-даа өртемдерде тускай демдектери демделгелеринге база ону херектеп турар, бүгү делегей телеграммында латин үжүктөрүн база ажылап турар.

Унге үнденилөөн, чутаа үнерин ылап дамчыдар тускай алфавиттиң системанын тургусканынын соонда «путунхуаны» негеттеридинин талазы-биле ажыл дыка идеякелжээ. Бүтү Кыдатта, ылаптыг мурнуу чүкте школарда болгаш башкы үч-лишелеринде башкылаашкыны «путунхуаны» өзугаар чорудуп турар.

Бүтү-ниитиге билингир дылды негеттеридинин талазы-биле «путунхуаны» идеякелж тардыкчылары—школалык кыдат бижиктиң реформаынын талазы-биле комитетке улуг дузазын көргүзүп турар.

Хөйге билингир чангыс аай дылды тургузар дөш бүтү улустун чоруткан кампаизинин түнелинде ам ол талазы-биле улуг чеддиш-кинер чедип алдыган.

Б. ИВАНОВ.

Американы Катышкан Штаттары. Скво Вэлли деп черин иштин хевир. Борга кышкы Олимпийн оюнары болур. Бо дагга трамплинде халынырын болгаш дагга лыжа-биле дүргөн садарынын талазы-биле маргылаалар болулар. Дагын эзэнде—кышкылыг чарык кылар орук, доштут шеа, административ болгаш хандырдык бажынары бар. Фото Кейстон агентствосун.

Допчу медээлер

★ Будапештиге ССРЭ биле Венгр Улус Республикаынын аразында 1960 чылда культура болгаш өртемниг кады ажылдажылганын планынга ат салдыган. Культура, өртем, кадык камгалалы, чырыдышкын дөш өскө-даа айтырылар талазы-биле ийн чурттарынын аразында кады ажылдажылганын моон сонгаар калбартырын планда көрүп турар.

★ Афганистан биле Совет Эвилдери аразында күштүг турар керээни үнденилөөн, январь 11-де Куш-ка-Герат-Кандагарынын автомобиль оруун тударда Афганистанга техниктиг дузаламчы көргүзүп дугайында дуржулгаларга ат салышкыны Кабулга болган.

★ Италия биле Румыниянын аразына культурулууг харылаа айтырынын талазы-биле «Италия-Румыния» ниитисалдыг организациясы, Милана национал конференция болуп өрткөн. Конференцияда Италиянын хөй-хөй культура ажылдакчылары киришкен. Ийн чурттарынын аразында культурулууг соачууларын калбар-

тырын, культура талазы-биле кады ажылдажылганын керээзин чарарын, башкыларынын болгаш студенттеринин төлөөлөрүн солчурун илердин турар резолюцияны конференциянын киржишкелери хүлөөп алган.

★ Рейтер агентствосунин дынатканын өзугаар алдыга, Лондонда Совет Эвилдериң экономикаын болгаш ССРЭ-биле садыг харылаазынын айтырыларын өөрениринин курузу бодунуң ажылып эгелөөн.

★ ДПА агентствосунин дынатканын өзугаар алдыга, Германиянын Федеративтик Республикаынын канцлер Аденауэр январь 11-де Боннда Барын Берлинде ийн хонук чоруушкыны-биле чедип келген.

★ Италияны хүн бүрдө үнер солуннарын албан-хаакчылары болгаш типография ажылчынары, база Италиянын информация агентствосунин ажылдакчылары ниити-националды коллективтик чаа керээзин чарарын чедип алганар. Чаа керээ күш-ажылды дөлөвирин эки-жидерин көрүп турар.

Фашисттик өнчүк-чонгээлер—Аденауэрний политикаынын уржуу

БЕРЛИН. (СЭТА). Германиянын Социалисттик чангыс-аай партизанын ТК-зынын политбюросунуң кижигиү Альберт Норден Потсдамга чүте чутаалааш, барын-герман политиканын айтырыларынга доктааган. Норденниң медегелээни болза: национальн эрге-ажыктарын барым-даалап турар күрүне ажылдакчыны кижиче немес улустун амыдыралчы чутула айтырынын—Германия-биле тайбыл керээзин чарарын шилтир-деп көрүңге идиг кылдып, бедик дернедир чөвүлөп хуралын эрттирери дөш оралдажыр ужурул. Мычала-даа Аденауэр анаа шуут ууар ажалды кылдып турар. Ол болза улустарнын боттарынын аразында билич чоруунга улуг улуг кылсычы чутаалар чучурун, кылсычы чүдүлдер парлап үндүрүп турар.

Барын Германияда болгаш Барын Берлинде үнүч турар фашисттик өнчүк-чонгээлери А. Норден айттышаан, ол үндүгелдишкенин болза Аденауэрдин политикаынын дөрт уржу-дур деп демделгезин. Барын Германиянын шерин—бундес-

верин генералдары чок турган болза, ГФР-ниң шүүгү аппаратында шаандакы министр болгаш министрлер Оберлендер биле Штраус олар чок турган болза, амгы үеде фашизмдин болгаш өскө-ягы алгаарынын идеялеринин салдарына алыс-кан аймактар чок турар ийик.

Барын Берлинде байдалын дугайы чутаалап тура, А. Норденниң медегелээни болза, хоорайнын ол керээниде бүгү польнейшкелериниң үштүң бир кезе шаанда эсечилер азы нацисттик партианын кижигиүнери чораннар болуп турар деп демделгезин. Дайын сөөнүнде хөй-ниити албан черлеринде, мурнунда нацистер-биле сыйры харылаагы турганы дөш чайлаткан 25.000 албан-хаакчылар боттарынын албан-дузаладарында катал ажылдай бергенер. Барын Берлинде дыка хөй шпичонуу организациялар бар. Гитлерки агрессияны мактап бижип турар ном-садар черлеринде оваланы берген чыткылар.

Н. С. Хрущевту Сансер чалап турар

ПАРИЖ. «Юманите» солунунун медээлеп турары-биле алдыга, Сансер хоорайны (Шер департаментини) эрге-чагырга чөвүлөди Н. С. Хрущевту Францияга турарынын үенинде бодунуң хоорайныче ону чалаарын чангыс үн-биле шилтир-дөөлөр. Чалагга чагаанын республикаынын президентинин канцеляриясына чоруткан.

Францияның атомнуг бомбаны чазылдырар дээн планынга удур

РАБАТ. (СЭТА). «Ар-Рай аль-Амм» солун мурнуку чүдүлде минчаар бижээ: «Алдынган медээлер өзугаар алдыга, Франция бодунуң бомбазын эң чөөккү үеде чазылдырары-биле бүгү белеткелдерин дооскан. Чамдык солуннарын айтып турары-биле алдыга, ол чазылдырышкынын Н. С. Хрущевту Парижде баарынын мурнууда кылары магат чок деп турар.

Атомнуг чөпсектиг күрүселер кавдыг-даа адролуг чөпсектерин чазылдырарында дадалаап турар үеде Франция болза. КНО-нун резолюциянын үрөп, бүгү кижиче төрелетеге улуг хоралыг чорукту үүлгедир деп турар. Сахараның чурттагыч чоңунуң кыдышкынын айлыгга таварыштырып, Сахарада чурттап турар кижилерин ортузунга чонудалып аарыларын болгаш өзүм-чидимни негеттеридир чорук Францияның а-сеткилдиг болаш күчүлүг күрүне бөлу бээринге чер-ле дуза болбас.

Француз чаакта чөрүлдөөлөр

ПАРИЖ. (СЭТА). «Бешки республиканың бирги кризиси», «Кристинтик байдалында» — дөш ышкан эгелер сөз болгаш экономика министр Пина биле Дебрейни амгы чазалаан кижигиүнериниң хөй нуруу-лунуң аразында ханы чөрүлдөөлөргө улуг кичөөңгөй салып турар солуннарын арынарында үргүлүү парламентинин турар.

Ур эвес дыштаналжызынын соонда Парижде эеп чөдө берген президент де Голль «Пинонн херээ» бөдү тодаргайлап турар деп солун медегелдэн. Январь 13-те бо айтырыгы министрлер чөвүлелинин хуралында чутаалажып көргөн.

Парламентин бижип турары-биле алдыга, чаакта шыгыг чөрүлдөөлөр чүте экономиктиг болгаш сөңхөө айтырылларында эвес, харын-даа чаактын ниити политикаынга база хамааржып турар.

Францияда фашист Испанияда болгаш үүлгедиглер

ПАРИЖ. (СЭТА). «Юманите» солунунун медегел турары болза, январьның 12-же дүнесинде Ляонда бүдүн кварталдарын бажынарын ханаларында болгаш тротуарларга фашисттик кас демдектерин чуртуулаан болган.

Ол ышкан Испанияда фашисттик өнчүк-чонгээлери дугайын база солун медегелдэн. Барселонаның хүрөөлөрүн ханаларында сөөк-кызы ылгаан сестерин бижигилеп каан турган. Бальбао хоорайда дыка хөй дипломаттыг төлөө болгаш элчин черлерин бажынарын ханаларында фашисттик кыйгыларын болган демдектерин чуруп каан болу-лаан.

Арагалаашкынның уржуу

Талды районунуң Хову-Аксинда бөдүрүлгө черинин тудуг ыжык белеткээр участогунда элөөн хөй ажылчынар чурттап, ажылдап турар. Бо участкан ажылчынары бөдүрүлгө планын ай, квартал санында ажыр күсөдип, чаа туттунуп турар бөдүрүлгөнүң тудуларын ыжык материалдар-биле үзүткелешкени чок хандырып турар болгаш ажылчынарын иштинде мурнакчыларын саны хөй.

Участоктуң чуртталга бажынарында сөс зал ишти чурттаар бир бажын бар. Оң чангыга барып, иштинге кире бергеш, кижиче кайгай бээр. Девискээрин бөк, чунду хөмө берген, ханаларынын малгажы хооругулап калган, шалазы, хаалагалары, кол эжиниң чадазы үрелик, чангыс сөс-биле сөзгөргө, үш-үдүрүм чүве апарган.

Бо участка чурттап турар кижилерин ортузунга партиейниң политиктиг, культура-массалыг ажылдар доктаамал эвес чоруттунуп турарында ажылдан хөстүг үенинде чамдык кижилер арагага хандып, культурулууг чурттаарына салгыш салбай, күрүнерин хөрөңгил болуп чуртталга бажынарын камныг аилээрин бөдөвайи турарлар. Чижээ:

Сагыл-оол Сатович Амырлап бөдү болгаш оон кадайы арагага ыжык, ону ижиккенде оларга чүдөдө херек чок апарган. Бо өг-бүлө 2

бичини урутулуг турган, оларны культурулууг кижилеринче сагыш салгышкан. 1959 чылдыг декабрьнын баштайгы чартынын санжыла-газын алгаш, 19-таң 22-ге чедир арагалаан, оң кадайы Мария Чоудуевна Чумужук ол хүннерде база-ла ижип турган. Амырлап арага-ла «аараш», декабрь 22-де ажыла-га үнөйи, Хову-Аксинда өмнөлөгө чоруткан, а Чумужук ийн бичини уруу-биле оттулар ышт-даа, дөбө сазар ашта-даа чок арткап.

Чумужук бөк-сак чөргөн чымып алган. Печказын оттулаш, ийн болгаш дөрт харыг ийн бичини уруу-лармы квартиралыга шоочалааш, ыштап чорупкан. Ур бөбайиң чедип келирге, дөрт харыг уруунуң кеткен хөй-леш өрөтөп калган, уруг шала ырында чыткан. Девиз-дөш өрттөгөн, чангааш уруун дашкаар үндүрүп келирге өлгөн.

Бир эвес Амырлап болгаш оон кадайы Чумужук арагага хангыш-пай, боттарынын амчыралымыче, бичини чаштарыны азырал, хайгааралымыче сагыш салган болза, мындыг таварылга болбас ийик.

Н. МАКАРОВ.

ХОКБЕК

Институт командазы бирги черни ээлээн

«Труд» эки-тура ниитилелинин кудуку коллективтеринин Кызыл хоорайга хөккөй талазы-биле бирги чери дөш маргылаады доозулган. Эн сөөлүнде башкы институту биле типография командазы ойнаан.

Институт командазы типография командазында 4:0 санга уткан, хоорайнын хөккөй талазы-биле бирги чери ээлээн. Ам областың бирги чери дөш маргылаады эгелдэн. М. ОЮН.

Областка АГААР БОЙДУСТУН байдалы

Бөгүн областа шокор булуттарлыг, хар шоолуг чагыс хүн болур. Хат кошкак болгаш чоруту өй-тап апар, сонгу-барын чүк уганышкынын, мурнуу-барын районнара дызыг болур. Агаарынын температураы: об-

ласта—26—31, барын районнара—21—26, а Кызылга—29—31 градус соок.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

КИНОТЕАТРАЛГА

Бөгүн «ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (улуг залга): «Лукашине болгаш бактажышкыны» («Сосра в Лукашах») — 2.15, 4.15, 6.15, 8.15, 10.10 шактарда. «ВЛКСМ-ниң 30 чылы» (биче залга): «Каттыг ары» («Калиновка рош») — 3, 5, 7, 9 шактарда. «Каа-Хем»: урулгара программа чүдүсүкүнүң 11.15 болгаш 1.15 шактарда.

Бөгүн «Бирги черниң капитаны» («Капитан первого ранга») — 3.15, 7.15 шактарда; «Бичини урут» («Малышка») — 5.15, 9.15 шактарда. «Восток»: «Ачам, ачам, мөөн кадайы болгаш мен» («Папа, мама, моя жена и я») — 3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

Кызылдың алгы заводу колхозтардан, совхозтардан болгаш колхозчулардан ДУНТУ ХҮЛЭЗП АЛГАШ ООРТАН КИДИС ИДИКТЕР КЫЛЫРЫ-БИЛЕ чагыллары хүлөөп ап турар. Чагымы 10 хонук иштинде күсөдип бээр.

ТЫВА ОБЛАСТЫН ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

январь 15-16-17-ниң хүннеринде кыдат чогаалчы Цзо-Юинин «ШУУРГАН»

деп 4 көжегел шизиниң тыва дылда баштайгы көргүзүп болур. Шиниң эгелери кезжониниң 7 шак 30 минутада. Коллективтик чагыллары хүлөөп ап турар.

ОБЛАСТЫН КИНОЭКРАННАРЫНГА

«Бичини урут»

деп кинону көрүңер.

ОБЛАСТЫН КИНОЭКРАННАРЫНГА

деп кинону көрүңер.

Таакпылаар чорук угаан ажылынга хоралыг

Таакпылап чорур хөй кижилерин ортузу-нда таакпылаар чорук угаан ажылы чингедип турар деп болал негетерезин. Ол ханы азымык-кыл-дыр. Таакпы болза, дээди нерв системаның ажыл-чорудулгалынын органы — баш мээзиниң картынга дээр, оң соонда оң ажд-чорудулгалын баксырадыр.

Таакпыда чорур хораныг чүт — никотинниң хөдөлүшкенин мээниң хан-замырларынын чырык черлерин таралдытар. Дамырлары оң тарлаашкынын таакпылаан соонда элөөн үр үениң дургузунда артып калыр, а үргүлүү таакпылаар кижилерге ол бүдүч хүнүнү дургузунда чорур. Оң ужурунда таакпылаар кижиниң мээниң хан эвөөш барып, мээниң чөмөнөшкени баксырап турар.

Шаандан тура таакпылап чоран кижилерин бажы аарып, дескинер, угааны баксыраар чоруктар хөвөр эвес болулар. Оң түнелинде угаан ажылынын бөдүрүлүү кудулар. Ол чорук үр ажылдап турар үеде билингир боозур. Чижээ, өрөңкчилер өөредилгезинге багай болгулар.

Кижиче боду таакпылап турда чүгле угаан

ажылынга шаптыгыт эвес, харын таакпылап кааткан өрөөлгө суурап болза база шаптыгыт. Е. Д. Стасованын бодунуң сактымыштарында чутаалап турарын өзугаар алдыга, В. И. Ленин Совнаркомун болгаш партианың ТК-зынын хуралдарында таакпылаарын беэни хөргүдөп турганы солун, ычангаш таакпылаар кижилер өскөз барып таакпылаар турган.

Шыдыраа талазы-биле делегей чемпиону чоран Алексин 1929 чылда Карлоскине болган маргылдаагы шыдыраачы Земиниң утуугуна оң хөй таакпылааны-биле тайылбыраан. Мычарда Алексиниң бизниси болза: «Никотин угааны суларам дөш турар, нерв системаны үрөп, шыдыраа мастери кижиниң чутула күштүг тура-соруун» кошкадып турар. Таакпыга чаңчылды каганымдан чүте делегейин бирги чери дөш маргылдаага бирги черин алган мен деп бугурелди-биле чутаалап болур мен.

Таакпылаарын ам-даа кабаан кижилер Николай Островскийниң «Каң канчал каткамыл» деп романында, Павел Корчагинниң «Мөөн ыңай шуут таакпылаас мен» дөш ышкан бодунга түнелди кылдыр ужураут.

ТЫВА ОБЛАСТЫН САНИТАР-ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫНЫ.